

V o l j a.

Drama v štirih dejanjih. Spisal Etbin Kristan.

O s e b e:

Ivan Mrkulín, profesor (56 let).
Franjo, njegov sin (30 let).
Marica, } njegovi hčeri (22 let).
Ljubica, } (20 let).
Margarita, njegova druga žena (28 let).
Julka Vrnikova, privatna uradnica (26 let).
Edvard Gospodar, nadporočnik (30 let).
Mirko Grabar, slikar (25 let).
Milan Slavec, glasbenik (32 let).
Pestunja.
Meraviglia.
Gospa Erbarjeva.

Gostje, natakarji, gostilniški pomočnik, vratar.

Drama se vrši v Trstu (četrto dejanje v nekem morskem kopališču)
v našem času.

Prvo dejanje.

Salon pri Mrkulinovih. Vrata: ena v ozadju na sredi, ena na desni, dvoja na levi. Zadaj desno in levo od vrat po eno visoko okno. Skozi vrata v ozadju se pride na balkon. Razgled po morju.

Vsa oprava je dragocena in moderna. Tapete in prevlake na pohištву so v modernih barvah. Ob vhodu na desni ter ob vsakem oknu po en stol brez naslona. V ozadju v obeh kotih male mizice s cvetlicami. Na levi med obojimi vrati visoka ura, poleg nje na vsaki strani dekorativna posoda. Na desni bolj v ozadju ob steni pianino; poleg njega na eni strani predalo za note, na drugi stolič brez naslanjala; enako pred pianom. Levo v ospredju garnitura: miza, divan, fotelji; desno vitek stebrič iz marmorja z malim kipom Venere; nekoliko bolj v sredi mizica za smodke. Na levi, povsem spredaj gugalnik. Ob steni klopica. Po tleh preproge. Po stenah slike in dekorativni krožniki.

Vsa okna in vrata v ozadju so zagrnjena. Najprvo je teman težak zastor, ki pokrije celo okno, odnosno vrata à la »store«; vrhu tega bele čipkaste zvese; to je skupaj aranžirano na traku, da se z enim potegom lahko okno popolnoma zagrne ali pa razgrne. Nad tem je dekoracijski zastor, ki je ob straneh jako ozko naguban, spodaj pa široko aranžiran, tako da pride lahko kar največ svetlobe v sobo, kadar je okno razgrnjeno.

S stropa visi velika svetiljka; na njej gumb za električni zvonec.

Na enem naslanjaču leži moški klobuk in palica ekscentrične oblike. Na mizi nekoliko knjig.

Po leti, proti večeru. — Vrata na balkon so odprta, ali popolnoma zagrnjena, ravno tako okna. V sobi je tema. — Na mizi stoji vazza z opojno dišečim cvetjem.

Marica igra na pianinu »Prihod romarjev« iz »Tannhäuserja«.
Franjo je na balkonu, ali ne vidi se ga, ker je zakrit.

Edvard (pride z desne): — Klanjam se, gospodična. (Marica leno pokima in igra dalje. Edvard položi čepico na stolič pri vratih in stopi počasno proti pianinu; v tem slači rokavice.) Kako se izvolite počutiti? (Marica lahno skomizgne. Edvard postoji hip, potem gre počasi proti uri, vzame svojo uro iz žepa in ju primerja.) Eh — dolgočasna vprašanja — kaj ne? (gre zopet k pianinu in sede na stolič).

Marica. Oh! Stara novica! (Premor.)

Edvard. Kje pa je Franjo?

Marica. Tam. (Pokaže z glavo proti balkonu.)

Edvard. Se tudi dolgočasi?

Franjo (pride z balkona). Kaj novega?

Edvard. Ne vem ničesar. Razen tega, da mi boš v novembru lahko čestital. Postanem stotnik.

Franjo. O — skoro vsak nadporočnik postane stotnik. To ni nič nenavadnega.

Edvard. Ne, nič nenavadnega. (Poda Franju z afektovano non-chalanço roko, ne da bi vstal.) Kaj loviš sedaj nenavadnosti?

Franjo. Jaz? . . Pa! . . Da se ti sanja kaj takega! V nenavadnosti sploh ne verujem. Nič ni nenavadno. (Vzame smodko z miznice, jo počasi odreže in prižge.) Ali ne maraš kaditi?

Edvard. Pa mi daj eno! (Franjo vzame drugo smodko, jo odreže, ter jo da Edvardu, ki si jo sam prižge.) Kam pa greš nocoj?

Franjo. Kaj vem? (Sede v gugalnik.)

Edvard. Pri Bazettiju igra ženska kapela.

Franjo. Fadesa!

Edvard. Seveda. Pa kaj bi počeli? — Sicer pa . . . vse skupaj je neumno . . . Pa . . .

Marica (vstane od pianina in sede na zofo, tako da bolj leži, nego sedi). Ali veste, kaj se mi zdi?

Edvard. Kaj pa?

Marica. Da smo pravzaprav igrače in nič drugega.

Franjo. Hm.

Edvard. Vi mislite tako?

Marica. Mislim. Ali menite, da smo kaj drugega?

Franjo. Oh, le nikar ne začni filozofirati! To je še bolj dolgočasno. In ni originalno. Saj znaš samo plagirati tuje misli.

Marica. Tvoje!

Franjo. Moje . . . Napisled ne vem, kaj treba tebi sploh filozofirati? Ženska -- dekoracija na svetu. (Marica skomizgne.) Edvard, ali se ganeva?

Edvard. Pojdiva! Se že kaj zmeniva po poti.

Franjo. Bien! (Vzame klobuk in palico z naslanjača, Edvard pa čepico.) Morda se še vrneva.

Ljubica (pripoje):

. . . . na zelene travnike;
je vso trav'co pomorila
in te . . .

Oha! Ali prihajata ali odhajata? . . . Pa glej no, kako je tukaj temno! Kaj ne veste, da je zunaj še dan? Prav najkrasnejši je. (Razgrne hitro zastore na oknih in vratih.) Vidi se morje. Večerna zarja obliva nebo.) Vidite, kako je krasno! Pa se zapirate v to temo.

Marica. Otrok!

Ljubica (poredno). No, veš, tudi vam ne bi škodovalo, ako bi bili še malo otroški. Vsem skupaj. Bolje bi že bilo, nego da se držite (porogljivo), kakor da res nosite težo stoletja na plečih.

Franjo. Pojdiva!

Edvard (se leno pokloni). Gospodični . . . ! (Odide s Franejm.)

Ljubica (udari z dlanjo ob dlan). Bravo! To so ljudje! . . . To imenujete življenje! (Vidi se zahajajoče solnce.) O, poglej vendar, poglej, Marica, kako je krasno! To rdeče solnce, kakor ogenj! Ali pa kakor streča.

Marica. Ali pa kakor tvoje fantazije.

Ljubica. Ali pa kakor moje fantazije! Oh ti, ali nisi imela nikdar fantazij? Jaz jih imam vse polno. In vse cveto kakor solnce, kadar vzhaja ali pa kadar zahaja.

Marica. Hm, otroške fantazije!

Ljubica. Oh no! Nikar se ne delaj tako preklicano modre! Saj to sploh ni modro, samo dolgočasno je. Pa kaj mi praviš vedno »otrok«? Dve leti sem mlajša od tebe.

Marica. Kaj ti veš o življenju?

Ljubica. Nič, nič nič! In prav to je imenitno. Vem, da živim -- in pa še nekaj. Ali veš kaj? (Marica jo pogleda.) Da hočem živeti, veš! Vi pa se vsi tako držite, kakor da ne marate živeti. Ha -- kaj pa ti veš o življenju? (Sede na naslanjač.) Saj še nisi živila. Samo na svetu si bila, to je vse!

Marica. Misliš?

Ljubica. Ali misliš, da zato bogve kako poznaš življenje, ker si zaročena s tem Edvardom?

Marica. Pustiva to!

Ljubica. Zakaj? Sedaj mi je prišlo na jezik in štirinast dni bi me srbelo, ako ti ne bi povedala, da mi tvoj Edvard prav nič ne ugaja.

Marica. Eh, moj Bog! Kaj tebi ugaja ali pa ne ugaja!

Ljubica. Dobro, dobro! Je že prav! (Vstane ter sede na drugi naslanjač, da je bliže Marici). Veš kaj? Sedaj ti pa povem še nekaj . . . No, ali nisi nič radovedna? . . To mi je ženska! Niti radovedna ni. (Temni se.)

Marica. Pa govorji, ako res ne moreš molčati.

Ljubica. Seveda ne morem. Ali samo slepo ne maram govoriti. Poslušati me moraš.

Marica. Saj poslušam. Moj Bog, ali se morem ubraniti?

Ljubica (nežno). Ne tako, Marica. Vidiš, saj sva vendar sestri. (Nagne se k njej pa ji boža lase) Poslušaj me enkrat tako . . . tako . . . ne vem, kako naj ti povem. Tako kakor prava sestra. Saj te imam tako rada!

Marica (prisiljeno). Kaj pa zopet ta sentimentalnost?

Ljubica. Ne, ne, saj ne čutiš tako, kakor govorиш.

Marica. Kaj pač veš!

Ljubica. O, marsikaj. Vem na primer, da nisi taka, kakršno se delaš.

Marica (naglo vstane). Pusti me!

Ljubica (tudi vstane). Ne, ne, Marica!

Marica (stopi nekoliko korakov na stran). Ljubica! Ne muči me!

Ljubica. Oh, ne muči! . . Saj te nočem mučiti. Ali glej — kaj ne bi bilo bolje, da bi si razbremenila srce? Ali naj ostane vedno tako?

Marica. Kaj naj ostane? Kako naj ostane?

Ljubica. Tako — tako temno, tako pusto. Pri nas je vedno tako. Zunaj sije solnce, da se vse smeje v tisti krasni, živi svetlobi; pri nas pa zagrнемo okna, da se le ne bi prikradel žarek solnca tudi v naš mrak. Franjo in pa Edvard sta zavlekla tisto neumnost v našo hišo, da življenje ni vredno življenja, pa mislita, da se jima mora vse pokoriti. Franjo sam se vlači kakor jesenska meglja šele, odkar je bogastvo v hiši. Edvard — no, Edvard! To je res taka lutka. Ali ti — ti nisi taka. Zakaj se klanjaš njunim navadom? Zakaj dovoljuješ, da te nezmiselnost tiranizuje? Zakaj ubijaš sama v sebi življenje?

Marica (zaihti). Iz žepa potegne robec, pa si zakrije oči. Slaba je, kolena se ji šibe, končno pade na naslanjač.

Ljubica. Marica! Marica! Ali sem te užalila? (Pristopi k Marici.)

Marica. Moj Bog, moj Bog! Tako sem nesrečna!

Ljubica. Vidiš, to sem vedela. Zakaj mi nisi povedala? Zakaj te nisem že zdavnaj vprašala?

Marica. Kaj bi pomagalo? Saj ne more biti drugače.

Ljubica. O, kajpada! Kaj ne bi moglo biti drugače? Vse je lahko, kar hočemo, samo voljo moramo imeti. — Spomni se, kako smo živeli prej. Kako je bilo svetlo, kako lepo! Sedaj pa je tako mračno, odkar lazi tista bedasta filozofija po hiši, ki ni nič drugega nego slabotna laž. Zdi se mi, da sem edina, ki še živim v hiši in ki sem zdrava. Vi pa ste vsi bolni. (Stemnilo se je popolnoma.)

Marica (strastno). Moja usoda! Ta grozna usoda!.. Nezmožna sem misli. Vse se mi vrti v glavi... Ah, Ljubica, ne veš, ne razumeš, kakšen duh straši po naši hiši. Najrajša bi ti rekla: Beži, beži iz te proklete hiše...! Ali nobene moči nimam več...

Ljubica (vstane). Kaj pomeni to, Marica?

Marica. Nič, nič.

Julka (pride). Dober večer! Buona sera!.. No, lepo. Pri vas je tema kakor v peklu, kadar ugasne ogenj pod kotli. Ali ne veste, da je večer?

Marica (se sili, da bi bila mirna). Da, pa res. Čisto se je zmračilo.

Julka. In ve dve nista niti opazili tega?

Marica. Res da ne.

Ljubica. No, to takoj uredimo. (Pozvoni. Potem Julki.) Kaj pa ti?

Julka. Trudna sem, da mi kosti pokajo.

Ljubica. Čemu pa tedaj stojiš?

Julka. O, hotela sem samo malo pogledati, pa zopet oditi.

Ljubica. Kam pa se ti tako mudi? (Služkinja prinese svetiljko ter jo postavi na mizo, pa zopet odide) Posedi malo!

Julka. No, bodisi — trenotek. (Sede na zofo, Ljubica pa na drugi naslanjač.) Ali si že bila v umetniški razstavi, Ljubica?

Ljubica. Ne še. Zakaj pa vprašaš mene?

Julka. Zakaj tebe? Ker bi ravno tebe zanimala.

Ljubica. Zakaj?

Julka. Veš, Grabar je tudi izložil nekoliko slik.

Ljubica. Grabar?

Julka. Da. Med drugim tudi neko —

Ljubica. Diano.

Julka. Odkod pa veš?

Ljubica (poskoči in tleskne z rokama). To sem jaz! To sem jaz!
Kaj pa ne bi vedela! Saj sem jaz!

Marica. Ti? Tista Diana?

Ljubica. Da, da, da! O, le glejte, le! — Veste, mene to nič ne ženira. Da, mene je slikal in gotovo je slika dobra . . . No, pa če hočete vedeti . . . rad me ima, da, in jaz ga imam tudi rada.

Julka. To je pa nekaj novega.

Marica. Zares.

Ljubica. A, kaj! To bi bila že davno lahko vedela, Marica, a doslej si ti nisem upala niti povedati. Saj sem šele danes spoznala, da še živiš. (Sede.)

Julka. Da živi? Opazila si torej nekaj, česar sploh ni.

Ljubica. Kaj pa bi to bilo?

Julka. Eh, no — kdo pa sploh živi? Vsaj tukaj, v našem krogu? . . . Nihče, nihče. Tukaj smo, rastemo, vegetiramo — a živimo? Ne!

Ljubica. Tudi ti?

Julka. Tudi jaz? . . . Prosim te! . . . Sploh mi že vse preseda. Moje življenje! Od jutra do večera se ubijaj s črkami in s števikami, piši, računaj, beleži — deset rok bi potrebovala, da opraviš vse, in vendar nisi nikdar gotova z delom. Zjutraj, ko vstaneš, misliš, da je res kaj življenja v tebi. Zvečer, ko se dvigneš od pisalne mize, pa čutiš, da si še slabejša reč nego avtomat; kajti avtomat se vsaj ne utrudi tako. Kakor živina, no, no . . . kakor živina . . . E — iznebim se tega, naj bo že za kakršnokoli ceno.

Margerita (pride z leve strani. Julka takoj vstane in se ji pokloni). Dober večer, milostiva.

Marica (malomarno). Dober večer!

Margerita (konvencionalno). Kako se vam godi, gospodična? Izvolite vendar sesti.

Julka. Hvala, milostiva. Moje življenje je vedno enako. (Sede.)

Margerita (stopi k oknu). Že zopet razgrnjeno okno, celo ko je svetiljka vžgana! Kakšna čudna navada! (Zagrne obe okni in vrata.) Kadar je človek v sobi, vendar noče biti na ulici. (Sede na drugo stran zofe.) Oprostite, gospodična . . . Ali je bil Edvard tukaj . . . (se popravi) gospod nadporočnik?

Ljubica. Oh, tista puščoba! Seveda je bil.

Margerita. Ali se kdaj odvadiš takih nedostojnih besed?

Ljubica. Jaz? . . . menda nikdar.

Margerita. A jaz ne trpim takega vedenja!

Ljubica. Jaz bi še marsičesa ne trpela.

Ivan (pride z desne). Gospodična Vrtnikova! (Lahno se nakloni in ji da roko. Potem formalno poljubi Margerito.) Dober večer, otroci. (Pokima.) Torej smo skupaj? Ali je večerja pripravljena? (Margerita pozvoni.) Ali ostanete pri nas, gospodična?.. No seveda, saj se vam ne mudi. (Služkinja pride.)

Margerita. Večerjo! (Služkinja odide skozi druga vrata na levi.)

Ivan. Kar naprej, prosim, kar naprej!

Julka. Jaz bi morala pravzaprav... .

Ljubica. Nič ne bi morala pravzaprav. Sestanka nimaš, gotovo da ne. Hahaha! Kakšna misel! Julka — pa sestanek!

Margerita. Mili Bog! Pa je res že strašno s tem otrokom! (Ivan odpre vrata in pusti Julko, Margerito in Marico naprej. Ljubica pa se mu graciozno-komično nakloni in mu pokaže, naj pred njo vstopi. Vsi odidejo na levo.)

(Nekaj trenotkov ostane oder prazen. Služkinja pride z leve in odide na desno. Kmalu se vrne z buteljko in odide zopet na levo. Ozre se, vtakne roke v žep in se postavi pred kipec. Tam stoji nekaj časa, pa žvižga.... Z leve pride Margerita.)

Margerita. Edvard!

Edvard. Ah, Marga, ti si! Že ves teden te nisem videl.

Margerita. Saj ni res.

Edvard. No, vsaj na samem ne.

Margerita. Sam si največ kriv. Bolj si gospodar časa nego jaz. Kadar bi se lahko sestala, te ni.

Edvard. E, nisem ne tako gospodar svojega časa, kakor misliš. Služba, jour-fixi pa družbinski večeri... .

Margerita. Edvard, zdi se mi, da so to izgovori... .

Edvard. Menda nisi ljubosumna?

Margerita. Edvard! Ne pozabi, kaj sem ti žrtvovala!.. No, no. Saj ne pravim ničesar. Ob priliki se vidiva — zunaj v parku ali pa v razstavi. (Edvard pokima.) Iti moram.

Edvard. Apropos — hm — »navrtati« bodem moral tvojega soproga. Ali pojde?

Margerita. Ali si v zadregi?

Edvard. Eh — da.

Margerita. Reci mu! Jaz — saj veš — (napol ironično, napol sovražno) — nimam ničesar. Moj soprog je bogataš, moji otroci bogati dediči — jaz sem beračica.

Edvard. No, no... .

Margerita (strastno): Ali razumeš, kako te ljubim? Ali razumeš?! Ali pojmiš, kako zatajujem sama sebe, ko ti dajem bogato hčer za ženo, da se moreš rešiti skrbi? Oh, jaz —!

Edvard. Bodi mirna! Saj veš, da ljubim vendar samo tebe.

Margerita. Da, da, toliko ti zaupam! Drugače . . . Ali sedaj moram iti.

Edvard. Da, tudi Franjo pride. Dejal mi je, naj ga tukaj počakam.

Margerita. Jutri zjutraj se popeljem na kolesu na izprehod. Ako hočeš, me lahko spremiš.

Edvard. Z največjim veseljem.

Margerita. Ob petih zjutraj.

Edvard. Dobro.

Margarita. Sedaj z Bogom! (Edvard zopet pokima. Margerita odide na desno. Edvard gleda za njo, potem se obrne in mahne z roko, kakor bi hotel izraziti misel: Tudi to mi je že dolgočasno.)

(Z leve strani pridejo Ivan, Julka, Marica in Ljubica. Edvard pozdravi. Marica sede na gugalnik, Ljubica in Julka na stole k mizi. Ivan postoji z Edvardom.)

Edvard. Kako se počutite, gospod profesor?

Ivan. Ne dobro, ne dobro. Ne vem, kaj naj mislim o zdravniku. Venomer mi priporoča, naj se čuvam. Pa saj se že ne morem bolj čuvati nego se.

Edvard. Izpremeniti bi morali zrak, pogledati malo v Italijo, sicer pa prav mirno živeti.

Ivan. Saj živim zadnja leta že tako mirno kakor . . . no, skoro kakor mumija. (Posedajo.)

Edvard. Vi živite tako kakor mi vsi, kakor cela družba.

Ivan. Oh, ne, ne. Vi ne morete tako živeti. Mladi ste, krepki, zdravi.

Edvard. To se le tako pravi. Zdravih ljudi ni več na svetu. Se pravi, mi smo zdravi po svoje. Preživeli smo otroško dobo in mladeničko, sedaj pride kaj drugega.

Ivan. Tako govori tudi Franjo. No, ne maram se prepirati. Jaz moram tako živeti. Seveda mi ne gre v glavo, da bi bili sami starci na svetu. Zdi se mi, da bi bil sam popolnoma drugačen, ako ne bi bil bolan. Pa z mojo srčno napako . . .

Ljubica. Da, da, papa. To ni nič drugega nego moda, ki pa se mi ne zdi ne zabavna, ne modra.

Edvard. Motite se, gospodična. Res smo taki.

Ljubica. Tem slabše. Mogoče, da vas je nekoliko takih. Ali vi zahtevate, naj bi se vsi prelevili v take lutke, ki znajo slučajno hoditi,

a poskušajo vse mogoče, da bi se še tega odvadili. Morda res nimate več moči za življenje. Ali drugi je imajo . . .

Edvard. Na primer — vi, gospodična.

Ljubica (živahno). Jaz, jaz je imam. Pa toliko, da se lahko uprem vašemu moralnemu tiranstvu, in to je veliko, kajti človek je res taka čudna živalica, da najrajši posnema, kar vidi. V tem je nevarnost. Ljudje, ki nimajo mnogo lastne moči, se pokore vašim navadam, zakaj najbolj se boje, da ne bi bili moderni, in če je moda slučajno neumna, mislijo, da morajo biti tudi neumni.

Edvard. Pardon! Torej ste nazadnjakinja.

Ljubica. To je tako poceni. Ker mi ne ugaja sedanjost, kakor jo vi delate, še ne silim v preteklost. Pot vodi še nekam drugam. (Margerita pride.)

Ivan. Gospod nadporočnik, to je otrok, poln iluzij. Samo ne vem, kje jih je nabrala.

Margerita. Zdi se mi, da smo premalo pazili nanjo. Njene iluzije postanejo lahko nevarne. Marica, lahko bi res malo pazila nanjo.

Marica. Jaz? . . . Hvala za to ulogo.

Franjo (pride z Grabarjem). Tako . . . sedaj pa zabavaj velecenjeno družbo . . . Edvard, midva lahko greva. Tega sem slučajno ujel na ulici, na, tukaj ga imate.

Ivan. Le dobro se zabavajte! Jaz tudi grem, seveda na drugo stran. Ej, ej, zlata mladost, ki misli ob tej uri šele na zabavo!

Franjo. Kako pa ti je, papa?

Ivan. E, slabo, slabo. Tako trudnega se počutim, kakor bi bil ves dan cepil drva.

Franjo (malomarno). Bo že bolje, papa.

Ivan. No, vederemo. Lahko noč! (Ivan odide na levo; Margerita ga spremi.)

Franjo. Na, sedaj pa pojdiva!

Edvard. Kakor želiš. (Franjo in Edvard se poslovita ter odideta.)

Julka. Čestitam, gospod Grabar!

Grabar. Hvala, gospodična. Sicer še ne vem, ali zaslužim čestitko. (Sede.)

Julka. O, če za nič drugega, vsaj za vašo Diana.

Marica. Res, povejte vendar, kakšna je ta Diana. Ali je lepa?

Grabar. Gospodična . . .

Marica. Namreč, ali je slika lepa. Kakšen je model, itak vemo.

Grabar. Veste . . . ?

Marica. Ljubica nam je povедala.

Grabar. Ah . . !

Julka. Da, da, s takim modelom je križ. Toda potolažite se! Menda ni povedala še nikomur razen nama.

Grabar. O, krivo me razumete, gospodična, ako pravite, naj se potolažim.

Ljubica. Mislim da! Še tega bi bilo treba, da bi se tolažil! Sploh... Kaj se nama treba skrivati? (Komično-resno.) Gospod slikar Grabar! Priznajte resnično in odkritosrčno: Kako vam ugaja model za Diana?

Grabar. Kakor boginja!

Ljubica. Tako? Kakor boginja?.. Hvala lepa! Gospod Grabar, ločena sva.

Grabar (vzklikne): Ljubica!! . . Pardon . . .

Ljubica. Ah . . . Ljubica! Torej vendor Ljubica? Kaj pa govorite o boginji? Hočem, da me imate radi kakor dekle, ne pa kakor boginjo, ki se samo časti in obožuje.

Julka. No, to je lepo.

Ljubica. Lepo, lepo, seveda je lepo. Ej, vsi skupaj ne veste, kako lepo je, kadar se imata dva rada . . . Kaj, gospod Grabar? Ali je to lepo ali ne? (Grabar se nasmehne.)

Julka. Čuden svet!

Marica (tiho): Čuden, čuden svet! (Vstane ter odide na balkon.)

Julka. Povejte vendor, gospod Grabar, ali vas veseli slikati?

Grabar. Seveda me veseli.

Julka. Ali to je vendor delo.

Grabar. Gotovo.

Julka. Ali mnogo zaslužite?

Grabar. Eh . . . to je seveda druga stvar . . . No, veste, tako rekoč sem še začetnik.

Julka. Torej vi delate, trudite se, skrbite, malo zaslužite — in vendor vás veseli delo?.. Vidite, mene ne veseli. Srečna bi bila, ako bi se ga mogla iznebiti.

Grabar. Verujem.

Ljubica. Jaz pa ljubim delo, da ne morem povedati, kako.

Julka. Kdo naj razume to?

Ljubica. Ej — želim si dela, katero bi me veselilo. Človek mora vedeti, čemu in zakaj dela; sužnja seveda ne bi hotela biti kakor ti.

Julka. Toliko ne morem misliti. Vem samo, da bi bila srečna, ako bi se mogla rešiti dela, ki me ubija . . . Toda, veš kaj? Pozno je že. Jaz grem.

Grabar. Pa res, pozno je. (Vstane.) Torej lahko noč, gospodična Ljubica!

Julka (vstane). Lahko noč, Ljubica! (Ljubica stisne obema roko in ju spremi. Za hip se vrne, pa se ozre po sobi, kakor bi nečesa iskala. Potem pogleda na balkon.)

Ljubica. Marica, kaj si tukaj? Vsi so že odšli.

Marica (stopi v sobo). Tako?

Ljubica. Da . . . Toda . . . Kaj pa je tebi?

Marica (ki jo bolestna čuvstva premagajo). Oh, Ljubica! Ne vem, kako se bode to končalo. Ne morem več, ne morem več! (Nasloni se na pianino in joka.)

Ljubica (pristopi, objame jo okrog pasu in ji gladi lase). Marica, potolaži se vendar! Vidiš, saj se vse lahko popravi.

Marica (se vzravna in obriše solze. Obe sedeta k mizi). Ni več mogoče.

Ljubica. Zakaj ne? Marica, Marica! Ohrabri se! Saj ni treba drugega kakor poguma in čvrste volje. Siliti te ne more nihče, da bi šla naravnost v nesrečo.

Marica. Ti ne veš, seveda. Ali za mene je vse izgubljeno . . . Mislila sem, da je že vse dobro. Vse sem že opravljala mehanično vsa čuvstva so se že poizgubila, in sedaj, sedaj . . . Nocoj, ko sem videla Grabarja in tebe tako srečna . . . me je zapeklo v prsih . . .

Ljubica. Uboga sestra! . . . Toda veruj, vse bo lahko zopet dobro, samo če čvrsto hočeš.

Marica. O, če bi bilo takol! Hoteti! . . . Saj ne morem hoteti. Vklenjena sem in nikdar več ne morem raztrgati verig.

Ljubica. O, Marica, ne verujem. Ali če bi bile verige res tako močne, bi morala vsaj poskusiti, da jih raztrgaš.

Marica. Ne, ne . . . Ne vem, kaj je, da sem danes tako mehka. Čuj me torej! Povem ti svojo skrivnost. — Ali se spominjaš Slavca?

Ljubica. — Slavca? Kaj se ne bi? Ej, kakšen veseljak je bil!

Marica. Da, da. Morda je zopet tak veseljak.

Ljubica. Pa kaj je s Slavcem?

Marica. Kaj je ž njim, ne vem. Odšel je — nihče ne ve, kam.

Ljubica. To se mi ni zdelo čudno. Vem, da je imel umetniško nomadsko kri in da je njegova svobodnjaška narav silila v svet, vsaj proč od tod, kjer se je moral počutiti kakor v kletki. A kaj ima Slavec opraviti s twojo srečo?

Marica. Ljubil me je, in jaz sem ljubila njega.

Ljubica. In on — on te je zapustil?

Marica. Ne, Ljubica, ne! Izgubila sem tista čuvstva in tiste misli, ki sem jih imela takrat, a to vendar vem, da je bil Slavec plemenit človek vzlic vsemu, kar se je zgodilo.

Ljubica. In kaj se je zgodilo? Meni lahko vse poveš. O, jaz te bodem razumela, ako te nihče ne bode.

Marica. Bilo je pred štirimi leti. Takrat sem bila še dve leti mlajša, nego si ti sedaj. (Z bridko ironijo.) Takrat še nisem bila tako trezna, tako pametna in modra kakor sedaj. Seveda, saj še nisem znala ljubiti s pametjo . . . Oh, nočoj mi je, kakor bi čutila zopet ravno tako kakor takrat . . . Tiste dni je bilo kakor v pravljicah. (Sanjavo.) Svet je bil lep in moj je bil, ves je bil moj. Takrat sem se znala pogovarjati z morskimi valovi, z oblaki, s cveticami. Tako sem jih razumela, kakor bi bila živa bitja, ki mi pripovedujejo krasne, sladke povesti . . . (Z navadnim glasom.) No, Slavec in Franjo sta bila sošolca, saj veš. Podobna sta si bila v tem, da se menda oba nista ničesar učila. Toda Franjo je hodil po kavarnah in tam ubijal čas, Slavec pa je imel vedno svoje gosli v rokah.

Ljubica. Spominjam se, kako lepo je igrал.

Marica. Tudi jaz sem mislila, da lepo igra. Vsi drugi pa so dejali, da je norec, ki ne doseže nikdar ničesar. S Franjem je zahajal k nam in često je tudi tukaj igrал, jaz pa sem ga spremljevala na pianinu.

Ljubica. Da, da — in takrat —

Marica. No, takrat se je zgodilo. Zaljubila sva se — oh, tako globoko, tako strastno! Tako ne more ljubiti nihče na svetu! (Ljubica migne z glavo.) Ali morda — ne vem . . . Čuješ — svoji ljubezni sem žrtvovala vse — vse . . . Drugače nisem mogla. Takrat nisem vedela, nisem mislila ničesar; preteklost, bodočnost — vse je izginilo v moji neskončni ljubezni.

Ljubica. In potem?

Marica. Neki dan sva sedela skupaj pri pianinu. Slavec me je poljubil. Tisti hip je vstopila mačeha. Rada me ni imela nikdar. Morda ji je bilo celo všeč, da se je to zgodilo. Slavcu je prepovedala daljnje obiske, mene pa je grozno mučila. Končno me je prisilila, da sem pisala Slavcu pismo, ki ga je moralo zelo, zelo užaliti. Od tistega časa ga nisem več videla.

Ljubica. Uboga sestra!

Marica. Ali moja tužna povest še ni končana. Pet mesecev izza tega sem odšla na Reko in tam sem postala mati. Edina mačeha

je vedela, kaj se je zgodilo . . . Ves čas — ves čas nisem videla svojega sina . . .

Ljubica (jo objame). Marica moja! (Premor.)

Marica. Taka je moja nesreča. Mati hoče, naj vzamem tega gospodarja, ki ga ne ljubim, ki mene ne ljubi, ki mu nikdar ne bodem prava žena — mati hoče in jaz — moram.

Ljubica. Ne, ne, Marica! Kaj! . . . Naj mati pove, kaj se je zgodilo. Priznaj, saj si ljubila Slavca in ga še ljubiš, kaj ne?.. Povej: tako je, tako je bilo. Oče te ima rad . . .

Marica (prestrašena). Oče? Ne, ne, oče ne sme nikdar izvedeti!

Ljubica. Zakaj ne?

Marica. Ne, ne! Ti ne veš . . . Povedati bi mu morala še . . . ne, ne . . . kriva bi bila nedolžne žrtve.

Ljubica. Čuješ, Marica, tega ne razumem. Tu je menda še nekaj drugega vmes.

Marica (zmedena). Nič, nič! Saj bi bilo sploh zaman.

Ljubica. Zakaj vendor zahteva mati to ženitev?

Marica. Ne vprašuj, Ljubica, ne vprašuj! To je grozno . . .

Ljubica. Ne razumem . . .

Marica. Bolje je, da ne razumeš. Ne vprašuj, ne razmišljaj — ne govorive več o tem!

Ljubica. Ne, ne, tako ne sme ostati! Glej, življenje se vrača v twojo dušo, nikar ga ne uniči vnovič. Bodi pogumna, loti se dela za svojo srečo, bojuj se zanjo!

Marica. Zaman! Moja sreča se ne vrne nikdar več . . . Danes me je prijelo. Zapri v svoje srce, kar sem ti povedala. Pozabi na nočojšnji večer, pozabi na vse in ne razmišljaj ničesar.

Franjo (pride malo vinjen). Na, kaj še niste šli spat? Menda je že čas.

Ljubica. Kakšen pa si zopet, Franjo? Ves bled si. Umoriš se še s tem življenjem . . . Kje pa si bil zopet?

Franjo. Kje sem bil! Kaj ti je mar? V kavarni sem bil z Edvardom. Absint sva pila. To je še edina pametna pijača. Moderni v Parizu ga tudi pijó.

Ljubica. Franjo, spameruj se vendor! Moj Bog, takole si ubijaš zdravje, tako brezmiseln!

Franjo. A, kaj brezmiseln? . . . Vse je brezmiseln . . . vse . . . brez — miselno . . . Ta Julka — to je bedasto dekle . . .

Marica. Kaj je z Julko?

Franjo. Nič. Bedasta je . . . Pa ti skrbi rajša za svojega Edvarda . . . hahaha! . . . Eh, pojdira spat! (Od morja sem se začujejo gosli.) Kakšen tepec pa je to? Zdaj, po noči moti mirne ljudi s svojim brenkanjem . . .

Marica (tiho). Ta melodija --!

Ljubica (stopi k oknu in pogleda ven. Mesečna noč). Ah, to je res poetično. Nekdo se vozi po morju pa igra na gosli.

Franjo. Bedak je.

Marica. Moj Bog, ta melodija . . . !

Franjo. Alo, spat!

Marica (gre počasi k oknu, kjer je Ljubica).

Franjo (gre opotekaje k vratom na levi in godrnja). Spat, spat . . . !
(Odide v sosednjo sobo.)

(V tem ko Franjo odhaja, gre Marica kakor v sanjah k pianinu, sede in začne potihoma spremljati melodijo gosli, katera se sliši od morja. Polagoma igra glasnejše in glasnejše. — Ljubica je odprla okno. Nad morjem sveti mesec; njegova svetloba prodira tudi v sobo . . . Marica igra povsem glasno. — Naenkrat utihnejo gosli s kratkim stavkom. Marica igra še nekoliko akordov. Tedaj tudi ona hitro neha. Vstane, ogleda se kakor v sanjah in položi roko počasi na celo. Ljubica pohiti k njej.)

(Zastor naglo pade.)

Proletarec.

Volčji dnevi . . . Sneg in led
je zagrnil mesto celo,
zmrznilo je solnce v megli,
ljudsko srce zledenelo.

Mraz strupen . . . In glad koščen
zlobno v lice se reži mi,
ali ni Samaritana,
ki se usmili me v tej zimi.

V črni les v stran od ljudi
med zveri srce me sili;
gladni volk sodrug bo moj,
a usmiljen bolj z menoj
kot ljudje so, bratje mili . . .

C. Golar.

V o l j a.

Drama v štirih dejanjih. Spisal Etbin Kristan.

(Dalje.)

Drugo dejanje.

Javen park. V ozadju pročelje enonadstropne hiše. Nad vhodom napis: BELLE ARTI. Pred vhodom na desni in na levi po en steber z belo-rdečo zastavo ter z umetniškim grbom. Pred vrati nekoliko stopnic. Na levo poletna gostilnica z nizko teraso, na kateri je nekoliko miz. Na desni spredaj nekaj drevja, vmes klop. Sredi odra vodomet. Pot na desno in na levo.

Zgodnje jutro.

Margerita v koketni kolesarski opravi in Edvard v lahki bluzi ter v letnih hlačah z gamašami sedita na klopi med drevjem. Ob enem drevesu sloni dvoje koles.

Margerita. Zaman! Ti nisi več tak, kakršen si bil nekdaj. Tvoja strast se je ohladila. Moja — moja se ne more.

Edvard. I, kako govorиш! Saj sama ne veruješ tega. Ali naj kažem svojo ljubezen pred vsem svetom?

Margerita. Vedno znaš trezno, hladno misliti. Morda je to dobro — ali jaz ne morem. O, morda pretrgam sama enkrat vse spone, pa naj me blatijo, naj lučajo kamenje po meni — drugače ne morem.

Edvard. Vedno se vznemirjaš. Bodi mirna! Tvoja vroča kri lahko vse pokvari.

Margerita. Moja vroča kri? . . Zdi se mi, da tudi tvoja kri ni bila zmerom tako mrzla. Ali si že pozabil, kakšen si bil takrat, ko si me premagal?

Edvard. Takrat! . . Človek postane razumnejši.

Margerita. O, da; vsi ste razumni, preveč razumni. Takrat, ko je bil tvoj razum še ponekod slabši, je bilo tvoje srce tem močnejše.

Edvard. Ljubim te še vedno.

Margerita. O, še vedno. Ali to si mi znal nekdaj drugače povedati, ko si še govoril o širokem svetu in si bil vsak hip pripravljen, da bi me bil odvedel.

Edvard. Moj Bog! Bil sem bolj otročji, nisem znal trezno soditi. Pomisli, pa povej vendar sama, kaj naj bi postal iz tega? Kaj pa bi začela v svetu, ako bi res pobegnila? Živeti se mora.

Margerita. Da, da, živeti se mora. To je pravzaprav vsa modrost. Tudi jaz moram živeti, a tako, kakor me sili moja narava,

moje bitje. Vsak je sebi najbližji, in kdor drugače govori, je hinavec. Kar je živo, je sebično. Kdor mi brani tako živeti, kakor meni treba, je moj sovražnik.

Edvard. Menda jih imaš pač prav malo teh sovražnikov.

Margerita (strastno). Ah! . . (Po sili mirno.) Tudi sovražnikov včasi ne štejemo, temveč jih tehtamo. Pa kdo pozna vse svoje sovražnike? Jaz sem odkritosrčna. Ničesar ne zatajujem. Svojo ljubezen in svoje sovraštvo kažem očitno. Ali drugi . . !

Edvard. Ali moreš meni kaj očitati?

Margerita. Sedaj ne govorim o tebi. Na to mislim, kar se godi v naši hiši. Samo Ljubica je odkritosrčna. Ona me sovraži in ne pritahuje tega, Ali vsi drugi —

Edvard. Kaj si domišljuješ! Ivan ti ne dela v ničemer zaprek, saj je prebolan. Franjo se za nič na svetu ne briga. Marica te sluša. —

Margerita. Da, sluša! A kdo ve, koliko smem zaupati tej poslušnosti? To je nenanavno, to ne more tako ostati. Doslej je pač še popolnoma pod mojim vplivom. Moja volja je njeno življenje. Ali kaj bode, ako pride kdo, ki ima dosti moči, da obudi njen lastno voljo?

Edvard. Kdo bi neki prišel?

Margerita. Nikomur ni treba prihajati. Tisti »nekdo« je že v hiši. Ljubica je to. Ona, ona ima toliko življenja v sebi, da ga nihče izmed nas ne more premagati. Same sence lazijo po naši hiši. Ali Ljubica je svetloba, in toplota in če njen ogenj enkrat prav vzplameni . . . Skratka: čutim, da je med njo in med menoj boj. Doslej sem bila močnejša, zmagovala sem, ali nobenega poroštva nimam za bodočnost.

Edvard. Morala bi kam potovati. V kakšno kopel, ali pa v Italijo, da se iznebiš teh neosnovanih misli in da se razvedriš.

Margerita. Da, potovati — morda daleč, prav daleč. Ali sedaj pojdiva! Ljudje začnó prihajati. (Vstane.)

Edvard (vstane za njo). Kdaj te zopet vidim?

Margerita. Pridi opoldne. Ako greva po belem dnevu skupaj v razstavo, naju ne more nihče ogovarjati.

Edvard. Torej opoldne.

(Trenotek stojita mirno. Ona ga srepo gleda. Edvard jo hladno poljubi. Margerita ga strastno objame, dvakrat ga poljubi. Potem ga nagloma pusti, vzame svoje kolo in odide na desno. Edvard počasi za njo.)

Nekaj časa ostane oder prazen. Solnce se je že toliko dvignilo, da je popolnoma svetlo in je videti sence. Natakar odpre vrata gostilnična in stopi na teraso, pogleda proti nebu ter izgine zopet v hiši. Potem iznese s pomočnikom stole ter jih postavi okoli mize. V tem, ko pomočnik briše mize, prinese natakar nekoliko časopisov ter jih položi na mizo. S ceste — ne prav blizu — je slišati semtertja kak šum, ropot voza, tramvajski signal, kakšen klic. Pomočnik odide v gostilnico, natakar se s prekrižanimi rokami nasloni ob mizo.

(Z desne strani prideta Grabar in Slavec ter sedeta na terasi k najspreddnji mizi. Natakar se jima približa. Potihoma naročita vina. Natakar jima ga prinese pa se vrne v hišo. Z leve strani pride vratar, odpre vrata razstave in izgine v veži.)

Grabar. Prav res. Komaj bi te bil spoznal.

Slavec. Amice, saj veš: Tempora mutantur . . . No, to je stara melodija.

Grabar. Pa povej — kod si vendor hodil? Pod katerim nebom ti je zrasla ta brada in katero solnce ti je tako opeklo lice?

Slavec. Ali sem ogorel? . . . No vidiš, tako mora biti. Ako se ti predstavi človek z belo kožo, pa ti pravi, da je cigan — ne veruj mu. Ako ti pripoveduje človek, ki še ni imel opravka s policijo, da je nemirnež — misli, da že ve, zakaj laže. Ako ti prisega žena, da te ljubi — ne reci in ne misli ničesar, temveč beži, predno bi mogel kaj reči ali kaj misliti.

Grabar. No, to so mi lepi nauki! Ali mi pripoveduješ to zato, ker sem te preveč vprašal?

Slavec. Oh, ne, prijatelj! Kar si me vprašal, ni ne preveč, ne premalo, in to je skoro čudno, kajti navadno vprašujejo ljudje preveč ali pa premalo. Rad bi torej vedel, kod sem se klatil? . . . O, lepi kraji, amice, ali ljudje so povsod enaki. Nobene dežele nisem našel, kjer ne bi imeli župniki ali stanovski uradniki dosti opravka. Moški ali ženske so enako sitni, vsi se norčujejo iz teorije, dokler ne vzame praksa šibe v roko pa jih pošteno ne naklesti.

Grabar. Slavče? Kaj pomeni to?

Slavec. Nič, amice, nič. Samo ciganstvo. In to res ne pomeni nič, kajti ciganstvo cvete dandanes, da je veselje. Našel sem je dosti na severu in na jugu, razlika je samo ta, da se v raznih deželah razno oblači. (Potrka z nožem na čašo. Natakar pride.) Ej, cameriere, še eno četrtniko! (Natakar prinese vina in odide.) Res, prijatelj, potepal sem se tuintam. Saj veš, da sem ničvrednež.

Grabar. No, no!

Slavec. No, no, to nič ne de! Od tega še nisem umrl, quod figura docet. Saj me še druge reči niso spravile v črvjo družbo. Tisti, ki so prorokovali, da ne bode nikdar nič iz mene, so bili večinoma tepeci; ali prav so imeli. Tisti, ki so hoteli iz mene narediti pravnika, da bi se bil lahko meril z advokatom beneškega trgovca, so bili modrijani; ali modrijanom usoda ni mila, pa so ostali na cedilu, moje pravoznanstvo pa na klinu, kamor sem ga obesil. Hotel sem se prepričati, ali je svet res tako širok, kakor so geografi zatrjevali nam nevernim Tomažem. Pravim ti, Mirko, tako neomejen je kakor naša neumnost in naša domišljavost. Hotel sem reči: in kakor ženska nezvestoba; ali te ni moči primerjati svetu. Kajti kdo ve, ali nima vesoljnost vendor kje konca? (Natakar prinese vina in odide.)

Grabar. Zlodeja! Kaj citiraš vedno žensko nezvestobo?

Slavec. Kaj citiraš ti zlodeja?... No, veš, opisovati ti res ne morem vseh krajev, po katerih sem vagabundiral, vseh krčem, po katerih sem godel polke in mazurke kot intelektualen sokrivec norcev, ki so, plešoč po mojih taktih, verjeli v srečo in raj na zemlji, vseh salonov, po katerih so frakarji, ki ne znajo razlikovati violinskega od vežnega ključa, sodili mojo tehniko pa govorili o Paganiniju in Ondříčku kakor cestni pometič o olimpskih bogovih. Naj ti zadostuje, da sem ciganil po vseh mogočih sferah, kakor je nanesel slučaj in želodčev kategorični imperativ. Ali, prijatelj, svojo svobodo sem ohranil v vsakem položaju. Igral sem, kar si le moreš misliti, toda vedno, kar sem sam hotel. Samo ene kompozicije nisem nikdar igral spričo tujih ušes...

Grabar. To je bilo pravzaprav zanimivo življenje.

Slavec. O, zanimivo, amice!... Kakor preoblečen helenski bog sem se klatil okrog. O, da, kakor bog.... A tudi bogovi so trpeli!

Grabar. Ti si trpel?

Slavec. No, nikar se ne vznemirjaj! Zato še nisem postal filozof, četudi pravijo, da je trpljenje za ljudski um to, kar je ogenj za zlato. Ej, če bi bil edini! Ali ženske so povsod enake in vsem norcem se tako godi.

Grabar. Čuješ, Slavče, sedaj pa zasviraj enkrat pravo noto! Povej mi resnico. Ali nisem toliko vreden, da bi mi zaupal?

Slavec. Vreden?... O, vreden si že. Vsak človek je nekaj vreden in vsaka stvar. Ti si mi pa celo prijatelj, in če je res, da imajo prijatelji dolžnosti drug napram drugemu, bi bilo celo prav, da bi ti povedal svojo neumno istorijo. Ali kakor poznam ljudi,

mislim, da vendar ne bi pomagalo, zakaj tisti hip, ko se zagledaš v dvoje žarečih oči, pozabiš mahoma na vso moralo moje povedi.

Grabar. Torej nesrečna ljubezen?

Slavec. Ha, ha! Čital sem prej Kreutzerjevo sonato in Dekamerona in kaj vem, kaj še. Zato ne verujem, da bi bil pouk kaj vreden, kajti kakor gre zajec, ki mu je zajka pripovedovala grozne reči o smodniku, vendar v zelje, tako sem se tudi jaz zaletel v svojo mrežo, pa sem se tako zapletel vanjo, da nisem niti utegnil, norčevati se iz modrijanov, ki so trdili, da se led spomladi taja, da solnce nekoč ugasne, a da so ženske vedno podobne mačkam. Takrat so imeli vendar modrijani prav; moja Carmen ni bila izjema.

Grabar. To te je pognalo v svet?

Slavec (si natoči vina in piše). Ne veruj komedijantom, Mirko! Jaz si sam ne verujem . . . Hahaha! Homo sapiens! . . In Kantova volja! Ne veruj, amice, ne veruj! Kadar se smejem, misli, da prelivam otroče solze, a kadar se jočem, bodi prepričan, da se mi godi kakor Turku v sedmem raju. V vsakem slučaju pa misli, da sem pijan, ako ne vina, pa česa drugega.

Grabar. Prijatelj, čuden sil!

(Ljubica in Julka prideta z desne in hočeta v razstavo. Pred vhodom se Julka obrne in opazi Grabarja in Slaveca.)

Julka. Vidiš, tam je Grabar in še nekdo.

Ljubica. Ah, res. Škoda, da ni sam.

(Ta hip se Grabar obrne in ju opazi. Hitro vstane, se pokloni in postoji.

Ljubica in Julka prideta na teraso.)

Slavec. Kaj pa imaš? (Ozre se.) Ah, dame! (Ko prispeta Julka in Ljubica, jima stisne Grabar roko. Slavec počasi vstane. Ljubica ga gleda dva tri trenotke.)

Ljubica. Ali se ne motim? . . Gospod Slavec?

Slavec. Ne motite se, gospodična, vsaj to pot ne. Slavec od pete do glave. Da vam prihranim vprašanje: Hvala, dobro se mi godi. S prijateljem Grabarjem sva pila dobro vino, pristno vino, gospodična Ljubica. In kadar se to zgodi, naj bode človek dobre volje, kajti na svetu je malo pristnega.

Ljubica. Vina?

Slavec. Ali pa drugih opojnosti.

Ljubica. Gospod Slavec!

Slavec. O, odpustite, gospodična Ljubica. Vrag ve, odkod imam to, da delam vedno take opazke, ki nimajo nobenega pomena, samo da dokazujejo pomanjkanje pravega takta.

Ljubica. Ah, veste, gospod Slavec, z nauki iz »komplimentir-knjige« bi me spravili samo v zadrego. Toda čakajte. Ali poznate že gospodično? To je gospodična Julka Vrtnikova, to pa gospod Milan Slavec, menda pravnik.

Slavec. Ne, ne, Salomonova veda mi je odpovedala ljubezen. Ljubezen velja menda sploh samo na termin. Mojega poklica vam pa ne morem povedati, ker nimam nobenega.

Ljubica. Ali ste hudi, če vas vprašam, kaj delate v Trstu?

Slavec. Na koncert sem prišel. To ni nič slabega. Sedaj sem namreč salonski cigan. Igram v fraku, z belo kravato, a poslušat me pride odlična gospoda.

Ljubica (razmišljena). A, vi priredite koncert? Kdaj pa in kje?

Slavec. V Schillerjevi dvorani, jutri zvečer.

Ljubica. Torej samo zato ste prišli v Trst?

Slavec. Samo zato?... Kako to menite? (Grabar pazno posluša.)

Ljubica. Le tako sem vprašala. Moj Bog, nekdaj ste stanovali tukaj. (Ostro ga opazuje.) In kadar pride človek izza toliko let v znane kraje, se nam zdi naravno, da ima tam opravkov. Pa če ne bi bilo ničesar drugega, vzbujajo se vsaj spomini.

Slavec. Spomini! — Tega blaga ne kupujem.

Ljubica. O, kajpada! Kje pa živi človek brez spominov?

Slavec. Kaj mi čitate na čelu? Ali je tam res zapisano, da sem tepec?

Ljubica. Ah — gospod Slavec!

Slavec. Da, da, tepec bi bil, kdor bi namenoma trgal svoje zaceljene rane, le da bi mogel sam sebi pripovedovati, kako je nesrečen.

Grabar. Zdi se mi, da si nekateri praskajo take rane, ker jih še vedno skele.

Slavec. To je fantastična filozofija, ali pa filozofska fantazija.

Grabar. Ali pa resnica. To mislim jaz, ker sem poslušal tebe.

Slavec (se prisiljeno nasmeje). Haha, ne poslušajte ga, gospodična! Tudi on je pil.

Grabar. Dobro, dobro. — A ve dva ste hoteli pogledati razstavo?

Julka. Pravzaprav samo Ljubica. Jaz sem jo že videla, ali ona je želela, naj jo spremim. Zato nisem šla v pisarno.

Ljubica. A spomnila sem se, da moram prej še nekaj poskrbeti. Ali sta bila tudi vidva namenjena v razstavo?

Grabar. Seveda. Slavec bi jo rad videl.

Ljubica. E, pa spremita v tem Julko, jaz pridem malo pozneje. Ali sta zadovoljna?

Grabar. Ali res pridete?

Ljubica. Gotovo. Prav kmalu.

Grabar. Ti si tudi zadovoljen, Slavče, kaj?

Slavec. O, jaz sem zadovoljen, to je moja navada. (Potegne novčarko iz žepa in potrka na čašo.)

Julka. Ne vem sicer, kakšna pota ima Ljubica . . .

Ljubica. Nič ne skrbi pa pojdi! (Slavec pusti denar na mizi ter odide z Julko proti razstavi. Natakar pride, Grabar mu plačuje.) Prosim vas, zadržite Slavca tukaj, dokler se ne vrnem. Ali hočete?

Grabar. Hočem. Ali zakaj?

Ljubica. Eh, ne vprašajte dolgo! Da ga le zadržite.

Grabar. Kakšna tajnost pa je to?

Ljubica. Tajnost — tajnost... No, no, nikar ne bodite ljubosumnii! Saj boste kmalu vedeli. (Odide na desno. Grabar gleda za njo, potem odide za Julko in Slavecem v razstavo. Franjo in Edvard prideta z leve strani in sedeta na terasi.)

Franjo. Kaj ni žive duše tukaj? Lepa postrežba! (Edvard zarožja s sabljo.) Da se ti ljubi! Ako bi počakala, bi že kdo prišel, tudi brez tvojega ropotanja. (Natakar pride.)

Edvard. Kaj naročiš ti?

Franjo. Jaz — absinta.

Edvard. Bene — meni tudi.

Natakar. Dvakrat absinta — na službo. (Odide.)

Edvard. Nisem niti vedel, da imajo tukaj tudi absint. Mislil sem, da je navadna gostilna.

Franjo. Café-restaurant. Slikarji zahajajo sem. Kako naj bili brez absinta?

Edvard. A, to je tudi pičača teh mazačev?

Franjo. Da, modernih. (Natakar prinese absinta, postavi ga na mizo in odide.)

Edvard. E — kaj je pravzaprav s tem modernim slikarjem?

Franjo. Pa — manira. Kaj bi ti jo razkladal? Bodi odkrito-srčen — saj ne razumeš ničesar o tem.

Edvard. Pravzaprav —

Franjo. Pravzaprav — no, jaz tudi ne. Govoriva kaj drugega!

Edvard. Kaj?

Franjo. Ali pa molčiva. (Kratek premor.) Koliko si sinoči izgubil?

Edvard. Eh, dvesto.

Franjo. Mm. (Molk.) Apropos, ti! Kako si se mogel ti zagledati v Marico?

Edvard. Kaj? . . Čudno vprašanje!

Franjo. Na, veš, meni je vse eno. Ako se moraš ženiti, je kaj drugega. Sicer je pa neumno, vezati se.

Edvard. Ba, zate je ta modrost poceni. Tvoje dolgove plačuje oče. (Hitro, kakor bi spoznal, da se je zagovoril.) Naposled je ženitev naravna stvar. Ljubezni menda tudi ti ne zanikuješ?

Franjo. Ljubezni? Ne vem. Morda je res kaj podobnega na svetu, ali najbrže je tudi to samo pravljica. Ljudje verujejo vanjo kakor še v marsikaj drugega, česar ni.

Edvard. Sama pravljica le ni.

Franjo. Hm — pravljica ali pa ne pravljica. Meni ne natezeš, da si zaljubljen.

Edvard. Jaz? Zakaj ne jaz?

Franjo. No, v Marico gotovo ne.

(Iz razstave so prišli Meraviglia, gospa Erbar in večja družba ter so posedli okrog druge mize. Gospa Erbar je pregledavala neki časopis.)

Erbarjeva (svoji družbi). Glejte, glejte! Ta inserat! Čujte: (Čita.) Priletem mož, bogat, se želi oženiti. Nevesta mora biti mlada, lepa, nepokvarjena in zdrava, četudi je siromašna. Ponudbe s fotografijo pod šifro L. 200, glavna pošta. Ali veste, kdo je to?

Meraviglia. Kako bi vedeli?

Erbarjeva. Jaz pa vem. Čujte. Bogati Lastrini je. Pomislite: šestdeset let ima na grbi, šestdeset let! Pa sama kost in koža ga je. In grd je, da se ga boje celo psi in mačke. In ta se hoče ženiti! (Franjo se nasmeje.)

Edvard. Kaj pa se smeješ?

Franjo. Ali si slišal to istorijo?

Edvard. Pa kaj?

Franjo. Haha! Julka mu je pisala ponudbo.

Edvard. Julka Vrnikova?

Franjo. Da, ona.

Edvard. Kako pa to veš?

Franjo. Sinoči sem videl na pošti, ko je pisala kuverto. L. 200, glavna pošta. In fotografijo je priložila.

Edvard. Julka?

Franjo. E, ona. In vraga! Na, saj lahko povem. Ko sem videl, kaj piše, sem takoj mislil, da bo kaj takega. Kadar dekle že kaj takega piše, se človeku odpro oči. Torej —

Edvard. Torej —

Franjo. Torej — hm — ponudil sem ji svojo ljubezen. No, kar se tako pravi.

Edvard. He, he!

Franjo. A vraga! Pogledala me je, kakor bi me hotela požreti. Dekle, ki piše taka pisma! . . A sedaj pojdiva! (Potrka na čašo. Natkar pride. Plačajo in odidejo na levo. Julka, Grabar in Slavec pridejo iz razstave.)

Grabar. To je pa vendar čudno. Kod neki hodi?

Julka. Sedaj bi se bila res že lahko vrnila.

Grabar. Vprašal sem jo, kam gre, pa mi ni hotela povedati.

Julka. Aha, ste pač že ljubosumni.

Grabar. O, kaj še!

Julka. Zaman tajite.

Grabar. Ne, ne, res ne! (Vidi se mu, da je malo zmeden.) No, Slavče, kaj pa je s teboj? Ali te je tako hitro zapustil humor?

Slavec. Eh, moj humor je klavrn. Zdi se mi, da je bolan, pa se včasi javlja, da bi sam sebe ogoljufal. Sploh sem kakor vreme. Čudno, da drugi ljudje niso taki. Ali menda so, samo ne zavedajo se tega kakor jaz.

Grabar. Dragi Slavče, šala ti res ne prihaja od srca. Kaj pa ti je?

Slavec. Nič mi ni, samo nekaj bedastega mi leze po glavi kakor neka nepotrebna slutnja.

Julka. Kaj pa slutite?

Slavec. E, slutnje se odlikujejo ravno s tem, da ne veste, kaj slutite. Ako bi vedeli, bi se morda še ubranili.

Grabar. Pa kaj naj delamo tukaj?

Julka. Pojdimo malo po parku!

Grabar. Ali, če pride Ljubica?

Slavec. Le pojdira! Jaz ostanem tukaj. Ne ljubi se mi šetati. Pozneje se že najdemo, tukaj ali pa v razstavi.

Grabar. Ti si postal melanholičen.

Slavec. Motiš se. Samo neka melodija mi šumi po glavi, ki sem jo igral nekoč na kmečki svatbi. Nevesta je bila jako lepa, ženin pa je bil tepec. In čudno — moja melodija je ugajala obema. Ako bi bil pesnik, bi napisal tekst za tisto glasbo, ta morda ne bi

ugajal ženinu. Ali — na svidenje! Vidva se hočeta izprehajati, in moje misli so tako dolgočasne, da ne morejo zabavati nikogar razen mene samega.

Grabar. Na svidenje torej. (Odide z Julko na levo.)

Slavec (gre počasi v ospredje. Zamišljen se ogleda in opazi klop. Tja sede in opre glavo z roko. Tiho žvižga neko melodijo).

Marica (pride z Ljubico z desne zadaj). Ne razumem te. Čemu siliš ravno zdaj v razstavo?

Ljubica. Ravno zdaj, Marica, ravno zdaj. Le pojdi z menoj, pa nič ne vprašaj. (Slavec dvigne glavo, kakor bi poslušal. Počasi vstane in stopi naprej, tako da ga Ljubica opazi. Ozre se, postoji samo trenotek in hoče hitro oditi na levo.) Ah, tukaj ste! (Slavec postane.)

Marica. (zmedena). Vi, gospod Slavec? (Slavec se pokloni.)
Ljubica . . . !

Ljubica. Hahaha! Ali bodeta stala tukaj pa se gledala kakor lipova bogova?

Marica. Gospod Slavec, verujte mi, da nisem kriva tega sestanka.

Slavec. Prepričan sem, gospodična, kakor tudi vi lahko meni verujete, da ni bila moja volja . . . Dovolite torej, da se odstranim. (Globoko se pokloni in hoče počasi oditi. Ljubica gleda vsa začudena čas njega, čas sestro.)

Ljubica. Marica — kaj je to?

Marica (se bori sama s seboj. Potem zakliče za odhajajočim Slavcem):
Gospod Slavec!

Slavec (ki je že skoro izginil med drevjem, postane in se obrne).
Gospodična?

Marica (zmedena). Oprostite . . . ne zadržujem vas . . . ali, gospod — ne odidite takoj od —

Slavec. Vi želite?

Marica. Ah, vem, da se hudujete nad menoj —

Slavec (počasi pristopi in počasi govorji): Gospodična, ne hudujem se nad živo dušo na svetu in smejem se samo svoji neumnosti, ki me je nekdaj zapeljala, da sem verjel, kar je nemogoče (Marica se obrne v stran), in ki bi sedaj — (nagloma pretrga).

Ljubica (skoro ihteč). Kaj delata vidva? Ali me hočeta tako osramotiti? Mar mislita, da sem res tako neumen otrok?

Slavec. Ne umejem vas, gospodična Ljubica.

Ljubica. O kajpada! Vidva, vidva, pa se hočeta pretvarjati pred menoj? In morda celo sama pred seboj? A zastonj vaju nisem

speljala skupaj. Sedaj si odkritosrčno povejta, kar si imata povedati. Čas vama bode še prekratek. Saj nisem ne slepa, ne nevedna. E, gospod Slavec, kdo pa se je sinoči vozil po morju pa igrал melodijo, ki jo je sam skomponiral pred leti? In ti, Marica — kdo je spremjal tisto melodijo na klavirju? — Mene hočeta varati s tem, da se vičeta? Gospod Slavec, kje pa sta Julka in Grabar?

Slavec. V park sta šla.

Ljubica. Dobro, grem ju iskat. Vidva pa ostanita tukaj pa se pogovorita! Če hočeta, se lahko tudi do dobrega spreta, meni nič mar. A da si ne bi imela povedati ničesar, tega vama ne verujem, in če bi mi oba prisegala, da je tako. (Odide v park na levo.) (Kratek premor. Marica in Slavec stojita v zadregi. Pogledata se, pa zopet odvrneta oči, pa se zopet pogledata. Tedaj izpregovori)

Slavec. Gospodična Marica, vaša sestra ima morda res prav. Rabimo jezik, ko ga že imamo! Ta instrument se tako često brez potrebe giblje, da menda res ne bode prevelike škode, ako si kaj poveva. (Počasi stopata dalje.)

Marica. Pravico imate, da zahtevate pojasnila.

Slavec. Ah, pojasnila!.. Čemu? Zakaj?.. Danes mislite drugače kakor nekdaj; morda tudi čutite drugače. Kdo bi se ukvarjal s psihologičnimi problemi in iskal prvotnih vzrokov oblaka, ki nam prinese dežja ali toče? Kadar udari strela, je prizadetim vse eno, odkod je prišla.

Marica. Gospod Slavec!

Slavec. Oprostite! Ne govoriva o teh rečeh! Mrtvi naj počivajo! Govoriva na primer —

Marica. Ne! Govoriva, o čemer morava govoriti. To je križev pot, a sedaj ga morava prestati. Grešila sem, ali drugače ni moglo biti. Kaznovana pa sem tudi. Trpela sem kakor grešna duša v vicah in moje bolečine so bile tem groznejše, ker sem morala tajiti trpljenje. Hotela sem se omotiti, menila sem, da sem ubila že vse občutke v sebi. A vendar ni bilo res. Druge sem morda preslepila, same sebe nisem mogla... Takrat ste me ljubili, torej vas je moje zadnje pismo gotovo ranilo. Morda ste celo dolgo trpeli, a končno ste pozabili in rana se je zacelila. Jaz trpim še vedno in menda ne bode nikdar konca teh duševnih muk.

Slavec (počasi). Vi trpite...? (Položi roki križem pred prsi in pogleda Marico. Potem povesi glavo in stoji zamišljen nekoliko trenotkov. Tedaj prekriža roki na hrbtnu in stopi par korakov v stran, pa zopet nazaj.) To je čudno. Kako je to mogoče? Zakaj torej? Kdo je kriv?

Marica. Jaz ne, za Boga, jaz ne!

Slavec. Trpite . . ? Veste kaj? To je čudna ura; jaz nimam svojega navadnega srca v sebi. Ali pač. Imam 'ga . . . Ah, kaj mi mar? . . Vi trpite? Ali res mislite, da jaz ne trpim več? (Prime jo za roko.) Ah, od onega časa ni prenehalo moje trpljenje, še celo, kadar sem se rogal sam sebi, sem trpel. (Mirno.) Ali kakšno je vaše trpljenje? Morda kesanje? Obžalujete, da ste mi provzročili muke? . . Ako ni drugega, tedaj se lahko umirite.

Marica. Vaša ironija je bridka.

Slavec. Ironija? . . Ne, ne . . . Toda prav imate. Govoriva iskreno. Ali morete iskreno govoriti?

Marica. Sedaj — da.

Slavec. Dobro. Zakaj torej trpite? Povejte mi to, pa bode vse jasno.

Marica. Zakaj? . . Zato ker sem izgubila vse, kar sem imela. (Premor.)

Slavec (počasi). Ker ste izgubili? . . Hm, da; dejal sem: govoriva iskreno. (Prime se za čelo.) Moj ubogi razum! . . Vi trpitel! Vi ste izgubili! Oh, Marica, ali veste, kaj sem izgubil jaz? Marica! Ali ni bilo takrat vse sama fikcija? Ali ste me takrat res ljubili?

Marica. Nikdar nisem lagala. Ljubila sem vas — —! Ali se spominjate, kako sem vam takrat priznala ljubezen?

Slavec. Oh, kako se spominjam!

Marica. Tisto priznanje je bilo resnično, resničen je bil vsak moj vzdih, vsaka moja solza, vsaka beseda, vsak poljub.

Slavec. In vsa ta ljubezen, vsa vznesenost čuvstev — vse, vse je izginilo, je moglo izginiti kakor pijanost, ki zapusti samo klavrne občutke mačka, kadar smo se naspali? Vsa tista ljubezen, nekdaj tako resnična, je postala lažniva? Kar hipoma?

Marica. Ne, ne, nikdar, nikdar! Niti za hip ni izginila moja ljubezen.

Slavec. Marica! Ali je to res?

Marica. To prisegam —

Slavec. Ah! To je res, to je res! Marica! To je res? Mene si ljubila vkljub tistemu pismu?

Marica. Vkljub vsemu te nisem niti trenotek nehala ljubiti.

Slavec. In jaz sem mislil — — in jaz sem trpel — in rogal sem se sam sebi in — Marica! Oh, odpusti, odpusti! Jaz! Kaj sem vse mislil ves ta čas! Preklinjal sem, zasmehoval sem, ali tako grozno sem trpel! Ali mi moreš odpustiti, Marica?

Marica. Mirko!

Slavec. Ali ljubil sem te, Marica! Ob svojih solzab, ob svojih kletvah in ob svojem sarkazmu sem te ljubil. Samo tebe, samo tebe! In samo tebe ljubim, Marica! (Objame jo; ona se ga brezmočna oklene — on jo poljubi. Nekaj časa ostaneta tako v objemu. Naenkrat se Marica iztrga.)

Marica. Za Boga, kaj delam?!

Slavec. Ah, ljudje! Naj naju vidijo, naj naju vidi ves svet!

Marica. (zmedena, trpeča). Ne ne — ali jaz — jaz ne smem! Moja sreča! Obsojena sem!

Slavec. Kaj ti je, Marica?

Marica. Oprosti, oprosti — ne smem. — Nad menoj je tuja volja. Čutim jo, kakor bi me držala s trdo, železno roko.

Slavec. Kakšna uganka je to? Marica, osvesti se! Ali nimaš lastne volje? Kdo ti sme ugrabiti srečo?

Marica. Ne, ne, ne! Ne smem! Ne vprašuj, pozabi, pojdi dalcč, daleč proč! Prekolni me z vso mojo nesrečo — jaz ne smem.

Slavec. Marica! Marica! To je halucinacija. Zdrami se! Saj me ljubiš. Bodi torej moja! Reci, reci, da si moja!

Marica. Nikdar več, gospod Slavec!

Slavec. Nikdar več? . . E, pa dobro! Ha, ha, sem li jaz kaj upal? . . Sem li kaj vprašal? . . O, pardon, moral bi se vam predstaviti, saj sva neznanca. Nikdar se nisva poznala, pa se pogovarjava tukaj na samem . . Oprostite, to je moja ciganska kri. Potepam se po salonih, pa ne poznam etikete.

Marica. (bolestno), Gospod Slavec!

Slavec. Da, res; jutri večer bom imel koncert. Dovolite, da vas povabim. Moj lok bo godel same vesele kose, pa če bi tudi strune pokale.

Marica. Neusmiljeni ste!

Slavec. O, ne govorite s takim glasom! Kdo bi tugoval na svetu, kjer je vse komedija? Ostanimo pristni! V burko sodi vesel ton.

Ljubica (pride). No, ali sta se domenila?

Slavec. Ne še popolnoma. Vabim gospodično na koncert, ali ni mi še odgovorila, dasi sem ji obljudil, da hočem igrati same poskočne — take, ki jih igrajo na svatbi ali pa po pogrebu.

Ljubica. Vidva — kaj je to?

Slavec. Midva —? O, nič ni z nama, gospodična, prav nič. Čemu se čudite? Odvadite se tega! Na svetu ni nobena stvar toliko vredna, da bi se ji čudili.

Ljubica. Gospod Slavec — Marica — kaj se je tu godilo? Tu je nekaj nepravega, neresničnega. —

Slavec. Ah, majhna pomotica, gospodična Ljubica, majhna pomotica! Prav nič drugega. Ali oprostite! Jutri imam koncert in naučiti se moram še nekaj novega. (Navidezno nonšalantno, a vendar nekako prisiljeno s poklonom.) Gospodični! Vajin sluga. (Odhaja.)

Marica (stopi korak naprej, kakor bi ga hotela poklicati, ali takoj obstane. Počasi stopi h klopi in sede. Vidi se ji, da trpi.)

Ljubica. Sedaj pa z resnico na dan, Marica! Tu nekaj ni v redu. Ali misliš, da sem slepa? Ti ga ljubiš, on te ljubi. Videla sem, slišala sem, vem torej. Kaj torej pomeni ta prizor?

Marica. Ne vprašuj, Ljubica . . . Trenotek sem bila slaba, premagalo me je. Oh, saj nihče ne pojmi, koliko trpim . . ! Ali hipoma se je pojavila ona skrivnostna volja, ki plava nad menoj. Samo trenotek je izgubila svojo moč, a takoj me je zopet prijela kakor z železnimi kremlji: Ne smeš! — Ne smem — — Bodи zadovoljna s tem, kar sem ti povedala sinoči.

Ljubica. Oprosti — tega ne razumem. Izza sinočnjega večera nisem verjela, da si še tako boječa — da, da ti še tako primanjkuje poguma. (Marica jo proseče pogleda.) Da, tako je, Marica. Moje besede so trde, ali take morajo biti. Poguma ti nedostaje, in to me jezi, veš! Ah, česa pa se bojiš? Česa? — Povej, ako treba. Tako in tako je. Njega ljubim, nikogar drugega. One lutke ne maram. Vsiljujojo mi jo, ali ne dam se več siliti. Povej še več, ako treba: Njega ljubim, ki je oče mojega deteta.

Marica (se strese). Ne morem, Ljubica, ne morem!

Ljubica. Poguma nimaš, strahopetna si!

Marica. Ne, ne, ne — motiš se.

Ljubica. Saj ni treba povedati nikomur drugemu kakor očetu. Ako ti je tako težko, povem mu jaz.

Marica (plane pokoncu). Nikdar, Ljubica, nikdar! (Ljubica jo prisili, da sede.)

Ljubica. Bodи vendar mirna! Poslušaj mel Lepo počasi povem očetu, pripravim ga na vse. Saj znam biti tudi diplomatična, ako treba. Tako mu razložim vso stvar, kakor bi bila moja. In kadar me bode popolnoma razumeli, kadar bode tako dober, da ti ne bode mogel reči žal besedice, da te ne bode mogel niti z očitanjem pogledati, ti pridem povedat. (Marica nemirno maje glavo in hoče govoriti.) Miruj, miruj! Čakaj, še več storimo. Vse mu dopovem tako, da pride sam k tebi in ti poreče: Marica, vzemi njega, ki ga ljubiš.

Marica (silno razburjena). Nikdar, nikdar! Poslušaj! — Prosim te, oh, rotim te — pozabi! — Vse je zaman. Ljubica — prepovedujem ti!

Ljubica (obstane trenotek; osupla). Kaj je to?.. To ni tisti strah, ki sem mislila nanj... Tu je še neka druga tajnost vmes...

Marica. Ne izprašuj me!

Ljubica. Da, da, še neka tajnost! Ali ne razumem je — in ničesar se ne morem domisliti. O, Marica — ali ne zaslужim toliko zaupanja, da bi mi povedala vse?

Marica. Povedala sem ti vso svojo skrivnost. Do tujih nimam nobene pravice.

Ljubica. Do tujih... Dobro. Tajnost torej obstoji in vidva trpita radi nje. Meni pa nihče ne more braniti, da jo odkrijem, ako najdem pot do nje.

Marica. Ljubica!

Ljubica. O, ne boj se ničesar! Tvoja sestra ni otrok.

Grabar (pride z Julko. Slišal je zadnje Ljubičine besede, ki jih je izrekla prav glasno. Že od daleč): Ej, seveda ne! Nič ne verujte, gospodična Marica! Otrok je, seveda je otrok!

Ljubica. O, kar nič ne mislite tega, gospod slikar! Ta hip nisem prav nikakršen otrok. In če ste se prišli šalit, se niste prav namerili.

Julka. Kaj pa je to? Kaj ste danes res vsi nabrušeni?

Ljubica. E, pustimo to! Meni ni do šale.

Grabar. Kakor izvolite.

Ljubica. Kaj — kakor izvolite? Ali ste morda užaljeni?

Grabar. Hm — ravno prepričazen ni vaš sprejem.

Ljubica. Mar menite, da je človek vedno lahko dobre volje?

Grabar. O, saj prav ta hip dokazujete, da ne more biti.

Ljubica. Prav ničesar ne dokazujem. Kaj bi dokazovala?

Grabar. Pa ne. Kakor mislite. Očitno je, da sem vam na poti. Dovolite torej, da se umaknem. (Pokloni se.)

Ljubica (razdražena). Kakor se vam poljubi.

Grabar (odide).

Ljubica. Klanjam se! (Kratek premor.)

Julka. Ej, zdi se mi, da imam še najbolj prav. Človek se mora ohladiti, premagati mora svoje afekte, da postane lepo normalen, in potem, kadar se je sprijaznil z razmerami, najde pot do —

Ljubica. — do česa?

Julka. Hm — recimo do sreče.

Ljubica. Hvala! Ne vem, kaj je po tvojih nazorih »sreča«, ali jasneje in jasneje mi je, da z ubijanjem svojih pristnih občutkov,

z moritvijo svojega lastnega življenja nikdar ne dosežemo tiste sreče, ki jo jaz razumem . . . Ah, sedaj smo vsi razdraženi, pa ne opravimo nič pametnega. Pojdimo rajši domov!

Mariča. Pojdimo!

(Vse tri se odpravijo, da odidejo na desno. S te strani prideta Edward in Margerita, stopajoča naravnost proti razstavi. Ko sta že pri vratih, se Margerita slučajno obrne in opazi dekleta, ki so kakor na povelje obstala. Ljubica pogleda Maričo, ki nehote povesi oči. Ljubica gleda dolgo za njo, potem pogleda še enkrat Maričo, ki izkuša izbegniti njenemu pogledu.)

Ljubica. Pojdimo!

(Počasi odidejo.) — (Zavesa pade.)

(Dalje prihodnjič.)

Pesem.

Po polju se vije stezica,
pa stezica skrita je,
z drevesi je vsa obsenčena
in s cvetjem pokrita je.

In zdi se mi včasi v teh mrtvih dneh,
da po njej sem hodil nekdaj . . .
A prav ne vem se spominjati
nikdar . . . Pa zakaj? — pa zakaj?

In danes je spet tak krasen dan . . .
Pa grem na to skrito pot,
in listje k meni priklanja se,
pozdravlja me cvetje povsod.

In cvetje pozdravlja me ljubó
in šepeče mi divni maj:
»Tako sam si dnes na poljanah teh,
tako sam! . . . Pa zakaj? — pa zakaj?«

In meni spomini vzkipevajo
na nekdanje majske noči . . .
Ah nekdaj, pač nekdaj hodila sva
po poti tej — jaz in ti.

A dnes po poljanah teh hodim sam,
čeravno je zopet maj . . .
A kdo je kriv, da hodim sam?
Morda ti? — Pa zakaj? — pa zakaj?

V. S. Fedorov.

V o l j a .

Drama v štirih dejanjih. Spisal Etbin Kristan.

(Dalje.)

Tretje dejanje.

Salon pri Mrkulinih — kakor v prvem dejanju.
Popoldne.

Grabar in Ljubica sedita pri mizi.

Grabar. To vse razumem.

Ljubica. Pst — ne tako glasno!!

Grabar (tiše). Vse pojmem. Mislil sem si takoj, da je kaj tega, saj poznam Slavca.

Ljubica. Ah — vi ga poznate? Le ne mislite tega!

Grabar. No, vendar mislim. Sedaj tudi razumem, zakaj je odpovedal svoj koncert.

Ljubica. Odpovedal?

Grabar. Da. Impresario si puli lase in kar nori, žurnalisti oblegajo Slavčeve stanovanje, da bi ga izpraševali, on pa ne sprejme nikogar. Pri kosilu je bil tako dobre volje, da so se vsi čudili. Dovtipi so mu kar plesali po jeziku. Pa kakšni dovtipi! Naenkrat pa je obmolknil. Kar hipoma, tako da so bili vsi presenečeni. Črez nekaj časa je všтал, izpil je čašo vina na dušek, rekel odločno: Jutri ne bom igrал — pa je odšel v svojo sobo. Ljudje so se spogledavali, no — in sedaj je vse navzkriž.

Ljubica. Da, da, vse navzkriž. Ali to se mora popraviti! Ali mi hočete pomagati?

Grabar. Hočem, hočem, ali —

Ljubica. Kakšen ali?

Grabar. Hm, to je vse lepo, da mislite na svojo sestro in na Slavca. Ali drugi ljudje so menda tudi na svetu. Na primer mi dva. Kaj pa bode z nama?

Ljubica. Eh, to! Kaj sedaj mi dva!

Grabar. No, dopoldne sem bil zelo v nemilosti.

Ljubica. A, vedno tudi ne morem biti medena. Pa dobro. Pomagajte mi v tej stvari, pa bode tudi z nama vse dobro.

Grabar. Tako velja. Sedaj mi le povejte mojo nalogu.

Ljubica. To boste takoj slišali. Vso stvar treba aranžirati, da gre vse kakor na traku. Jaz prevzamem vse, kar se tiče Marice, vi pa Slavca. Še danes brzjavim v Reko.

Grabar. V Reko? Po kaj?

Ljubica. To je za sedaj še moja stvar. Vi mi spravite še danes Slavca v hišo.

Grabar. Ta bode težka.

Ljubica. Težka ali ne težka — le glejte, da pride sem. Povejte mu, da se mu ne bode treba sestajati z nikomer kakor z menoj.

Grabar. Dejal mu budem, kakor mi pravite. Ali garantirati vendor ne morem. Ne veste, kakšen je.

Ljubica. Saj ne vprašam tega. Ničesar drugega nočem, kakor da mi ga pripravite sem. Mislite obenem na sebe, ako vam je kaj ležeče na tem.

Grabar. Ljubica!

Ljubica. Ljubica gori, Ljubica doli — niti roke vam ne dam, dokler ne pride Slavec.

Grabar. Dobro. Storil budem, kar mi je mogoče. (Vstane.)

Ljubica. Pa kmalu!

Grabar. Brez zavlačevanja. (Počasi odhaja. Ljubica ga spremila do vrat. Tukaj ji da roko, ki jo ona prime.)

Ljubica. Ah! Kaj sem rekla!

Grabar. O, da mi ne daste roke? To ste le tako rekli. Tem hitreje izvršim svojo nalogu. (Odide.)

(Kratka pavza. Ljubica stopi na balkon in gleda na ulico. Kmalu pride)

Margerita. Kaj pa delaš? Kdo je bil tukaj? Grabar, ne? Česa pa išče vedno pri nas?

Ljubica (še na balkonu). Česa naj bi iskal? Ako smejo drugi zahajati v našo hišo, ne vem, zakaj on ne bi smel?

Margerita. Lep odgovor! Čuješ, Ljubica! Zdi se mi, da bi bilo v redu, ako bi kazala več spoštljivosti napram svoji materi.

Ljubica. Moja mati je mrtva.

Margerita. Tvoja mati sem sedaj jaz, pa zahtevam tisto spoštovanje, ki gre staršem.

Ljubica (stopi v sobo). Spoštujem te, kakor te morem.

Margerita. Predrzna si! Ali predolgo sem to trpela.

Ljubica. O, da. Vsi smo predolgo trpeli. In tega mora biti konec.

Margerita. Pravim ti, predrzna si.

Ljubica. Predolgo sem bila pohlevna, pa se ti sedaj zdi, da sem predrzna.

Margerita. O, ako ne bi bil očebolehen —

Ljubica. Tedaj bi mu povedala, kakšna sem, kaj? Morda mu pa tudi ne bi povedala, ako bi bil povsem zdrav.

Margerita. Kaj...? To je že od sile. Ali morda celo misliš, da se te bojim?

Ljubica. Ničesar ne mislim, temuč vem, da me sovražiš, ker se me bojiš.

Margerita. Jaz — tebe? — A? — Tebe? — Jaz? — Ta bi bila lepa! — Jaz — da bi se bala tebe? Ali mi morda izvoliš povedati, zakaj?

Ljubica. To veš bolje nego jaz. A če ne bi bilo nič drugega, je dosti to, da me nisi mogla ukrotiti kakor Marice. Zakaj ti je pa toliko ležeče na tem, da bi Marica vzela Gospodarja? Saj veš, da ga ne ljubi.

Margerita. Oho! Kaj pa vprašuješ?

Ljubica. To je, kar me zanima. Čuj me! Na to vprašanje hočem, imeti odgovor, in dokler ga ne dobim, ne budem mirovala.

Margerita. Kaj misliš?

Ljubica. Ničesar — in vse. Da Marica ne ljubi Gospodarja, vem. Da se ni slučajno seznanila z njim, veš tudi ti. Ti si ga pripeljala v hišo. In še več. Marico siliš, naj ga vzame. Rafinirano, kakor si le mogla, si Maričino voljo popolnoma uničila. Ali pa vsaj misliš, da se ti je to posrečilo. Čemu je bilo tega treba?... Ali ne verujem, da bi bila njena volja res ubita. Samo hipnotizovala si jo, a jaz jo budem zopet zbudila.

Margerita. Česa se usojaš? Marica ve, da mi ne sme kljubovati.

Ljubica. Marica ne more misliti. Toda jaz budem zlomila tisto moč, s katero si jo uklenila, in zopet bode svobodna.

Margerita. Marica ve, kaj sme in česa ne sme. Ti ne veš ničesar.

Ljubica. Ničesar?... Meniš?... O, morda več, nego misliš. In zato ti svetujem: Daj Marici svobodo in vse bode mirnim potom rešeno. Ako pa nočeš —

Margerita. Ako nočem —

Ljubica. Tedaj bodeš moral!

Margerita. Nečuveno!... Kdo pa bi me prisilil?... Morda ti?... S kakšnimi sredstvi neki?

Ljubica. A, kje pa je navada sovražniku naznanjati, s kakšnim orožjem ga hočemo napasti? Svoj arzenal naj ti pokažem in svoj bojni načrt naj ti razodenem? . . Pa kaj? Kaj bi ti pomagalo? Mojih sredstev se ne moreš poslužiti in mojega orožja ne moreš parirati. Med nama je boj — in ti si že slabejša.

Margerita (se prisiljeno smeje). Ha ha hal! Jaz slabejša? Od tebe slabejša, jaz?

Ljubica. Til! — In morda si ravno tam najslabejša, kjer misliš, da imaš največjo moč.

Margerita. O, o!

Ljubica. Prav nič — o! Očitala sem ti, da siliš Marico v zakon z Gospodarjem. In ujela si se. Niti spomnila se nisi, da bi morala izpodbiti mojo trditev, temuč molče si priznala, da jemlješ sestri svobodo.

Margerita. Aj, kako juristovsko!

Ljubica (s posebnim poudarkom). Kaj pa tebi koristi, ako vzame Gospodarja?

Margerita (zmedena). Kaj vprašuješ? Kaj pa veš?

Ljubica. Vem . . . ? Kaj bi vedela? . . . Kaj te tako plaši, kar bi utegnila vedeti?

Margerita. Mene nič ne plaši. O, ničesar se ne bojim, tudi tvojih skrivnostnih besed ne . . . Sicer pa zavijaš. Nisem rekla, da silim Marico, temuč da Marica ve, da mora vzeti nadporočnika.

Ljubica. A, tako? — Tedaj jo pa vendar pusti, naj sama stori, kar sama ve, da mora storiti. Čemu pritiskaš?

Margerita. Nisem ti dolžna odgovarjati. Pazi nase, Ljubica!.. Zavesa je razgrnjena, nain boj je sedaj očiten. Prisilila si me, in zato bodem brezobzirna. O, moje energije in volje ne poznaš. Ena mora zmagati, druga podleči — tako si hotela. Dobro! Mojo odločnost boš spoznala.

Ljubica. O, Margerita, soproga mojega očeta — ko bi vedela, kako cenim vsako voljo! Bahaš se ž njo, a to bi bilo napram meni povsem nepotrebno, ako bi šlo samo — za tvojo voljo. Morda bi te odločno pobijala, a vendar spoštovala in celo občudovala, ako bi zastavljal voljo proti volji. Ali kako postopaš v istini? — Iz zasede, naravnost zavratno si najprvo podkopala in navidezno uničila drugo voljo, potem šele si nastopila s svojo energijo proti slabosti.

Margerita. Ne ljubi se mi, da bi se prepirala s teboj.

Ljubica. Ai! Ali meni se ljubi, preprečiti tvoje nakane.

Margerita. Pazi se!

Ljubica. Pazim se! Pazi se tudi ti! (Odide na levo.)

Margerita (nervozna — stopi k mizi, zamišljena postoji, naredi nekoliko korakov po sobi, postoji zopet. Potem sedē na zofo).

Franjo (pride z desne, s klobukom na glavi).

Margerita (čuvši korake, se strese in dvigne glavo). A, ti si. (Franjo stopa molče po sobi in slači rokavice.) Kje si bil? (Franjo skomizgne.) Kaj delaš?

Franjo. Nič. Ustrelim se.

Margerita. Kaj govorиш?

Franjo. Čemu živeti? Kaj je življenje?

Margerita. Pritožuješ se? Ti?

Franjo. Jaz. Povej mi, kaj je življenje?

Margerita. Na kakšne misli si prišel danes?

Franjo. Nič danes. Tako je. Čaša je polna in ura poteka.

Margerita. Tvoja? — Tvoja?!

Franjo. Moja? . . Splošno govorim. Konec se bliža, družba se je preživila, človek nima nobene naloge več, človeštvo hira, umira. Kdor je pameten, pojde sam, dokler je čas.

Margerita. Tako daleč si dospel?

Franjo. Vsi pridejo tako daleč, hote ali nehote.

Margerita. Vsi?

Franjo. Vsi.

Margerita (vstane). Ni res! Ti si bolan. A kdor je zdrav, ne more tako misliti.

Franjo. Bolan je ves svet.

Margerita. Ni res! Domišljija! Molči, molči — jaz nočem biti bolna.

Franjo. Tudi ti si bolna.

Margerita. Ne govari tega! Jaz nočem biti bolna.

Franjo. Hočeš . . . nočeš . . . saj nimaš volje.

Margerita. Nimam?

Franjo. Nimaš. Morda si jo imela. Menda — ti. A tudi tvoja volja gine.

Margerita. Moja? -- O!

Franjo. Živila je, dokler je lahko druge sebi podvrgavala. Sedaj je konec.

Margerita. Motiš se.

Franjo. Resnico govorim. V naši hiši je volja umrla. Vsaka. Sedaj mora priti tvoja na vrsto, ker nima več hrane.

Margerita. O, še je ima. Še ena je močna in mi kljubuje.

Franjo. Ljubičina, misliš. A, te ne premagaš. Ona je izjema. Ako se sama ne ugonobi, tedaj ne vem — — ali ugonobi se.

Margerita. Kako to veš?

Franjo. Ker vse propada. To je usoda časa.

Margerita. Norost je! . . Ne, ne! Oh — na kakšne misli si me pripravil! Ali jaz nočem. Moja moč živi, čuješ! In hoče živeti. Jaz — jaz se ne ustrelim.

Franjo. Jaz tudi ne! To storiš ti še prej nego jaz.

Margerita. Kako mefistovsko govorиш! Pa zakaj bi jaz to storila?

Franjo. Tudi za samomor treba volje. Jaz je nimam, ti je imaš še trohico.

Margerita. Pojdi! Ostavi me. To so demonske misli.

Franjo. Čas jih opravičuje.

Margerita. Čas? . . Ne, ti sodiš čas po sebi.

Franjo. A ti si mi pomagala, da sem se naučil tako soditi.

Margerita. Kdaj? Kdaj?

Franjo. Takrat, ko si mi pomagala, ubijati svojo voljo. Ali se spominjaš, kako si pritrjevala mojim frazam, da je življenje iluzija, da smo samo igrača v rokah usode, da je največja modrost, prepustiti se valovom, da življenje ni vredno življenja? . . Takrat sem bil prepričan, da so to samo puhlice. Govoril sem kakor papiga. A ti si mi pritrjevala, dokler nisem začel verjeti. Plaval sem z valovi; pravzaprav niti plaval nisem. Pustil sem, da me je struja nesla, in tebi je bilo prav tako. Zakaj? — vprašam danes.

Margerita. Zakaj?

Franjo. Danes vem, zakaj. Vseokrog si hotela imeti lutke, da bi bila med njimi edini človek. Ha ha ha! Danes mi vemo, da smo lutke, ti si pa še vedno domišljaš, da si — individuum. A tudi ti ne vzplavaš proti struji. Meni je vseeno. Postal sem ravnodušen — s tvojo pomočjo. V tem sem srečen. Ali si — tudi ti — srečna?

Margerita. Franjo!

Franjo. No, nič, nič. Kdor hoče, pa ne more, ni srečen. Kdor je izbrisal pojma sreče in nesreče iz svojega slovarja, je srečen. Zbogom, Margerita — mati. (Odide na desno.)

Margerita (gleda sprevo za njim. Ko je že odšel, stopi nekoliko korakov proti vratom, a nagloma obstane, dvigne roke ter jih zvija nad glavo. Potem stopi k diyanu in omahne nanj).

Edward (pride z desne). Bon jour, Margerita. Srečal sem Franja.

Margerita (plane pokoncu). A ti, si! To je dobro, to je dobro!

Edvard. Kaj pa ti je?

Margerita. O, nič ne vprašuj. Sedaj se morava zmeniti. Odločiti se mora.

Edvard. Kaj se mora odločiti?

Margerita. Najina bodočnost. Odtod morava proč.

Edvard. A, nervozna si. Kaj pa te je doletelo?

Margerita. Oh, kako si grozen v tej hladnosti! Kako naj govorim s teboj, ako niti malce ne poskušaš, da bi čutil z menoj!

Edvard. Ne očitaj mi tega! Saj veš, da je moj temperament mirnejši. Čutim pa vendar s teboj.

Margerita. Tedaj pojdi z menoj!

Edvard. Kam pa?

Margerita. Kam? Kam? Kamorkoli, v svet, na sever, na jug — le proč odtod.

Edvard. Ničesar ne razumem. Zakaj naj bi šla proč?

Margerita. Ker ne morem obstati tukaj.

Edvard. Razloži mi vsaj . . .

Margerita. Kaj bi razlagala? Ali me ljubiš?

Edvard. Margerita!

Margerita. Ali me ljubiš tako, kakor si mi nekdaj prisegal?

Edvard (pristopi ter jo na lahno objame okrog pasu). Margerita, veš, da te ljubim.

Margerita. Vroče, brezobzirno, kakor si mi prisegal? (Strastno se ga oklene.)

Ljubica (odpre vrata z leve in hoče vstopiti. Ko opazi Margerito in Edvarda, se zlekne in stopi nazaj. Vrata pripre).

Edvard. S celim srcem!

Margerita. Ali ti smem verjeti?

Edvard. Veš, da se ne lažem.

Margerita (odstopi korak in mu gleda ostro v oči). To bodem vedela, kadar mi odgovoriš, ali pojdeš z menoj.

Edvard. Vse storim, kar je potrebno. Ali zaupaj mi! Povej mi vendar, kaj se je zgodilo. Za Boga, toliko pač zaslužim. Pa sediva. Sem lahko kdo pride, pa ako naju vidi tako —

Margerita (sede na divan). Ah, kdo bi prišel! Pa naposled — naj pride, kdor hoče.

Edvard (sede na naslanjač). In sedaj mi razloži.

Margerita. Dobro. Iz hiše moram, ker mi tukaj ni več obstati. Moja moč v hiši je uničena.

Edvard. To mi je kakor uganka.

Margerita. Ljubica mi je napovedala boj.

Edvard (prestrašen). Ali ve? . . .

Margerita. Ne, ne, tega menda ne ve. Kako naj bi vedela? Toda pravim ti, da mi je napovedala boj. In zmagala bode. Sedaj je ona zlomila mojo voljo; ako ne bežim, sem izgubljena.

Edvard. Ah, če ne ve ničesar!

Margerita. Kdo ji bode poslej branil izvedeti vse? Vzela mi je zaupanje v samo sebe in zato je močnejša. Tako močna je, a jaz tako slaba, da bi me utegnila prisiliti, da ji sama vse povem.

Edvard. Margerita!

Margerita. Tako je. Dokler sem čutila, da sem močnejša, sem doseгла, kar sem hotela. Kdor pa je močnejši od mene, stori iz mene še več, nego bi hotel. Beživa, Edvard, beživa!

Edvard. Draga, zdi se mi, da grozno pretiravaš. Nič ne vidim tako črnega. Danes si nervozna. Premisli hladno. Saj se ni nič zgodilo. Situacija je prav taka kakor včeraj. Čemu torej bežati?.. Kaj naj počneva v tujini? Brez premoženja, brez dohodkov . . .

Margerita. V tej uri moreš tako preudarjati? Računati?

Edvard. Margerita, bodi pametna!

Margerita. Pametna?.. Ah, ti me ne ljubiš! Goljufal si me.

Edvard. Ne govori tako! Tega ne zaslužim.

Margerita. Ha ha ha! Celo življenje je stesnjeno v eno samo točko, tako majhno, kakor glava igle . . . ena beseda pomeni življenje ali pa smrt. Ti pa računaš in modruješ!

Edvard. Umiri se, Margerita! Razburjena si. Dobro, na vse sem pripravljen, ako mora biti. Ali ne prenagliva se. Tudi ti ne smeš ničesar storiti brez preudarka. Daj mi časa do jutri. Tedaj se končno pomeniva. Ali eno mi veruj: zvest ti ostanem, naj se zgodi karkoli!

Margerita. Do jutri . . . Oh, vsaka minuta mi je večnost, pa naj čakam do jutri . . . Ali dobro. Do jutri. (Edvard vstane. Trenotek vlada tišina. Potem ona vstane, zelo razburjena pristopi in ga strastno objame.) Reši me, reši me! Odpelji me, da postanem zopet, kar sem bila.

Edvard. Margerita! Če kdo pride!

Margerita (ga izpusti). Da, da, če kdo pride! Še vedno znaš misliti. Kaj razumete vsi skupaj, kaj je strast!

Edvard. Ah, to je pretirano. Toliko razuma si mora človek v vsakem položaju ohraniti. Ugodno menda ne bi bilo, ako bi naju tvoj soprog presenetil.

Margerita (se strese). Moj soprog! (Strastno.) Ali ti satan narakuje? Čemu me spominjaš soproga? Hočeš mi li pokazati, kako

sem pokvarjena? . . A kaj mi mar? ! Ali naj puginem, ker imam bolehavega moža, ki bo morda plakal, kadar odidem?

Edvard. Ničesar ti nisem očital.

Margerita (kakor bi ne slišala). Kaj mi hoče vaša morala? Koliko je vredna, če ubija? Oživljati pa ne zna . . . Jaz sem jaz, zame se vrti ves svet okrog mene. Naj žive drugi, kakor znajo. Jaz živim za svojo srečo.

Edvard. Kako si razburjena! Sedaj skačeš s predmeta na predmet.

Margerita. Ali se ti zdi? . . Ha ha ha! . . Ne, ne, tudi ti me ne razumeš. Ah, da bi me vsaj ljubil!

Edvard. Margerita!

Margerita. Da, da, meni treba človeka, ki bi me razumeval in ljubil. A oboje vkljup je nemogoče. Oh, ako bi vsaj vedela, da me ljubiš!

Edvard. To je greh. Kako moreš dvomiti?

Margerita. Pojdi domov, pojdi! Jutri budem vedela, ali me ljubiš. Da hočeš razmišljati, je slabo znamenje. Ljubezen ne sme znati misliti in brezobzirna mora biti. Pojdi domov, pojdi! Razmišljaj, kolikor hočeš, ako le v odločilnem trenotku ljubezen misli premaga.

Edvard (ji da roko). Na svidenje, Margerita!

Margerita. Jutri. (Edvard odide.)

(Margerita stoji kratek čas razmišljena sredi sobe, potem sede počasi na zofo, vzame z mize knjigo in jo prelistava, ne da bi kaj čitala. Kmalu prideta Julka in Marica; ž njima se vrne Edvard.)

Edvard. Tukaj sem zopet. Na stopnicah sem srečal gospodični.

Marica. In gospod nadporočnik je bil tako galanten, da naju je takoj spremil.

Julka. To je menda navada, da spremlja ženin nevesto.

Marica. O, ta navada se je menda preživel.

Julka. Tako? — Tem bolje. (Ljubica pride z leve.)

Edvard. Zakaj bolje, gospodična? (Vsi posedejo.)

Julka. Nič, nič. Zanima me, ker sem tudi nevesta.

Ljubica. Ti?

Julka. Da.

Ljubica. Ah! To je pa čudovito. Kako pa se je to zgodilo? Tako nagloma?

Julka. Marsikaj se zgodi nagloma.

Ljubica. O da. Ali kdo pa je tvoj ženin? To menda ni več tajnost?

Julka. Nikakršna tajnost. Lastrinija vzamem.

Marica. Kaj praviš?

Ljubica. Lastrinija? Ali je mogoče?

Edvard. E — Lastrini — ali ni to tisti stari bankir?

Ljubica. Ali kako je to mogoče?

Julka. Ah, kaj se čudite? Meni je vseeno. Miru si želim, to, to je vse. In pri Lastriniju ga budem imela.

Margerita. Gospodična, motite se. Mir ni sreča.

Julka. O, je, je. Kako hrepenim po miru! Kar si želim iz dna srca, naj bi ne bila sreča zame?

Margerita. Ali veste, da si vaše srce ne želi ničesar bolj vroče nego miru?

Julka (zmedena). Ali vem? — Če bi si kaj drugega želeta, bi pač morala vedeti.

Margerita. O ne. Človek ne ve vselej, kaj se godi v njem.

Marica. O — mir! To je res menda sreča.

Ljubica (odločno). Ne! — Le Franja še manjka, da bi vam pritrjeval. Jaz pa vam oporekam vsem skupaj, in samo materi dam prav.

Margerita (ironično). To je nekaj novega.

Ljubica. Tako je. Kaj je mir? — Smrt! — Kdor je mrtev, ima res mir. A kdor pravi, da je to sreča, tisti je lažnivec, hinavec, sofist — kaj vem! Mene ne preslepe take fraze. Kdor hoče biti srečen, mora vedeti, da je srečen — torej mora živeti.

Margerita (napol zase). Živeti!

Ljubica. Da, živeti! (S poudarkom.) In bojevati se za svojo srečo, če treba.

Julka. Ah, to je vse lepo in modro. A jaz sem utrujena, meni treba miru.

Ljubica. A tam, kjer ga iščeš, ga ne najdeš.

Marica. Za Boga, govorite kaj drugega!

Ljubica. Prav. Govorimo kaj drugega!

Ivan (pride z desne). O, vsi skupaj! To je lepo.

Marica. Hvala Bogu, da si prišel, oče.

Ivan. Kaj pa je?

Marica. O, nič ni. Samo da vsi filozofirajo, in to človeka kar boli po vseh kosteh.

Ivan. Da le ni nič drugega! No, pa se pogovorimo kaj, kar ne boli. Dajte samo, da sedem. (Sede na zofo.) To so stare kosti, ki potrebujejo vedno počitka.

Ljubica. Papa, jutri je nedelja. Pojdimo kam! Na primer v tisto novo kopališče.

Ivan. Pojdimo, pojdim! Saj se lahko peljem s parnikom. Pravijo, da je tako lepo tam zunaj.

Ljubica. Pa gremo vsi.

Ivan. Vsi, vsi, kajpada. — Lahko še koga povabite.

Edvard (vstane). Oprostite, gospoda, priporočiti se moram. Služba me kliče.

Julka. Tudi jaz grem.

Ivan. Ej, torej se nam razbije vsa družba?

Margerita. Mene pa še čaka delo.

(Vsi vstanejo. Julka in Edvard se poslovita in odideta na desno, Marica pa na levo. Tudi Margerita se pripravlja na odhod.)

Ljubica. Papa, ti ostaneš še trenotek, kaj ne? Rada bi te nekaj vprašala.

(Margerita, ki je že hotela oditi, sedaj postoji.)

Ivan. Govori, dete, govori!

Ljubica. Nič posebnega ni. Le tako. Veš, papa, rada bi te vprašala, kaj sodiš o ljubezni in o zakonu.

Ivan (se smebla). Kaj? Kaj? O, pa ne, da bi moja Ljubica —

Ljubica (hitro). Ne, ne, papa. Samo teoretično vprašam. Ako se imata dva rada, prav zelo rada, pa bi bila gotovo zelo srečna, ako bi se vzela — ali bi bilo prav, da bi jima kdo branil, na primer starši?

Ivan. Dete, dete, kdo pa je dejal, da bi ti branil, ako —

Ljubica. Ali, papa, saj ne govorim o sebi!

Ivan. Kako pa naj ti odgovorim, ako ne poznam razmer?

Ljubica. Kaj ni dovolj, da ti pravim: Prav zelo rada se imata in srečna bi bila?

Ivan. Pa zakaj bi jima tedaj starši branili?

Ljubica. Tega ne vem. Povej mi samo, ali bi bilo prav, braniti jima, da bi se vzela?

Ivan. Ne, ne, Ljubica, jaz ti — a tako, ti vprašuješ samo teoretično. No, nikomur bi jaz ne branil sreče.

Margerita (vzklikne nehote). Nikomur!

Ivan. Ne, ne, nikomur! — Ali si hotela še kaj vprašati?

Ljubica. Ničesar več, papa. Hvala ti!

Ivan (Margeriti). Pojdiva! Tudi mene čaka še delo. (Odide z Margerito na levo.)

Ljubica (postoji trenotek, potem pohiti k oknu in gleda na ulico črez nekaj časa pride z desne služkinja).

Služkinja. Gospodična!

Ljubica. A — kaj pa je?

Služkinja. Zunaj čaka neki gospod. Vprašal je, ali je gospodična sama.

Ljubica. A, Slavec!

Služkinja. Da, tako se imenuje.

Ljubica. Pokličite ga!

Služkinja (odide).

Slavec (vstopi). Gospodična, prizanesite bolnemu človeku, ki je preveč potrt, da bi ta hip vedel, kaj zahteva etiketa.

Ljubica Ah, pustiva etiketo, gospod Slavec! Saj imava važnejših reči. — A vi ste bolni?

Slavec. Naj vas to ne vznemirja; moja bolezen je neumna. Vse je v tem, da ne vem, kaj delam, in tako tudi ne vem, kako je mogoče, da sem prišel sem.

Ljubica. O, da bi vedeli, kako sem vam hvaležna, da ste prišli!

Slavec. Ne bodite hvaležni, gospodična. Na svetu ni stvari, ki bi bila vredna hvaležnosti.

Ljubica. Gospod Slavec, razumem vašo bol, a ne verujem, da govoris sedaj vaše pravo čuvstvo.

Slavec. Ah, pravo čuvstvo... Da, da, bolje je, molčati. Čemu naj bi vam razdiral zlate gradove, predno se sami razrušijo?

Ljubica. Brez ovinkov, gospod Slavec — rada bi se pogovorila z vami o važni zadevi. (Ponudi mu prostor.) Moja uboga sestra trpi —

Slavec. Trpi! Aj?

Ljubica. Da, trpi. Verujte mi. Nihče ne more te stvari tako pojmiti kakor jaz. Tudi vi trpite, a olajšanje imate, ker mislite, da je Marica kriva.

Slavec. A to olajšanje mi hočete vzeti?

Ljubica. Rešiti hočem svojo sestro in zato potrebujem vaše pomoči.

Slavec. To je skrivnostno.

Ljubica. Res da je. Precej mistično. Maričino voljo je zasužnila druga volja, in uboga sestra ne bode srečna, dokler se ne zgodi kaj, kar bi ji povrnilo voljo.

Slavec. A jaz naj bi — —?

Ljubica. Vi mi bodete pomagali. Vem, da mi bodete pomagali, kadar spoznate, da vam je to dolžnost.

Slavec. Dolžnost? — Gospodična, to je res misteriozno.

Ljubica. Gospod Slavec, ali veste, da ste oče?

Slavec. Oče? Jaz? Jaz?

Ljubica. Vi, gospod Slavec. Verujete li, da imate dolžnost delovati, ne pa resignirati?

Slavec. A kako, da mi ni nihče povedal? Marica —

Ljubica. Marici treba obuditi voljo.

Slavec. Poznate li sredstvo?

Ljubica. Mislim — in upam.

Slavec. Pa moja pomoč bi bila koristna?

Ljubica. Na njo upam.

Slavec. Na razpolago sem vam.

Ljubica. Prosim vas, spremite mel! Na izprehodu se pogovoriva. (Stopi v prednjo sobo, vzame tam klobuk in solnčnik, pogleda v salon, in oba odideta.)

(Zagrinjalo pade.)

(Konec prihodnjič.)

Slovo.

1.

In na čelu ti vzplamtel je
mojega poljuba plamen,
a oko ti je mrtvó,
lice pa ko mrzel kamen.

Zašumel jesenski dih
skozi vrhe je zelene . . .
Takrat, takrat sem spoznal,
kako daleč si od mene.

2.

Padla z razpuščenih las
roža ti je vela,
v grlu ti zamrl je glas,
vsa si obledela.

Iz ust en zginila je kri,
ko si jih poljubila,
plaha in drhteča si
k meni se privila

Smrt zamahnila s kosó
takrat je nad nama . . .
Ljubica, to je slovo
in nesreča sama.

Mladen Mladenov.

V o l j a .

Drama v štirih dejanjih. Spisal Etbin Kristan.

(Konec.)

Četrto dejanje.

Morsko kopališče.

Desno zadaj morski zaliv, s treh strani obdan s suho zemljo. Levo zadaj visok hrib, ki pada zadaj in na desno strmo v morje, a na drugih straneh se polagoma spušča v nižavo. Na levi strani je teren višji, na desni planjava. Izra hriba široka cesta, ki se vleče tik ob morju na desno. Od ceste ozka pot na hrib skozi gozd, ki pokriva levi del višave. Levo, bolj v ospredju, hotel, pred njim umetno gojen gaj. Desno restavracija, okrog nje terasa s stopnicami in s kamenito ograjo, po kateri se opleta bršljan. Na sprednji strani je terasa še nekoliko višja; tu je na njej letna lopa (glorieta).

Po sredi na ravnem nasadi, med njimi pota.

Lesen most sega kakor pomol daleč v morje. Tam je pristanišče za ladje. Ob cesti in med nasadi klopi.

Popoldne.

Kopališčni gosti sede na terasi in se izprehajajo po obrežju ter po nasadih. Na terasi poslužujejo natakarji.

Slavec in Grabar prideta na kolesih po cesti z leve strani. Kolesi napolnit ob stopnice, stopita na teraso in si brišeta pot.

Slavec. A ne, sedaj ne maram piti. Izprehodiva se malo, da se ohladiva!

Grabar. Saj si res drevil, kakor bi šlo za stav.

Slavec. Da, da, gnalo me je z vso silo naprej.

Grabar. Kaj te je gnalo?

Slavec. Ej, prijatelj, sedaj pa res preveč vprašaš... Čakaj — kaj me je vendar gnalo? Radost... pričakovanje... upanje... A, vrag ve, kaj je bilo! — Življenje, prijatelj, življenje. To je nekaj skrivnostnega. Življenje v človekovih prsih, ki včasi popolnoma zaspis, a včasi se elementarno prebudi, pa širi peroti, pa se dviguje, pa raste, pa objame z nevidnimi krepkimi rokami ves svet... Komponiral bi rad to tajnost življenja, komponiral, bratec — kajti samo glasba bi jo lahko izrazila! Ali moral bi biti velik umetnik, da bi našel prave glasove in akorde in prave ritme za to kompozicijo.

Grabar. Dobro. Sedaj pa že smeva popiti čašo vina na čast tvoji kompoziciji. (Gresta počasi na teraso.)

Slavec. Aj, ne kompoziciji! To vendar ne sme biti komponirano, ne vtesnjeno v pravilne takte, in nobenemu pravilu se ne sme pokoravati.

Grabar. Torej same improvizacije.

Slavec. Improvizacije — in infinitum. (Prišedša na teraso, sedeta in naročita vina.)

Margerita in Ljubica na kolesih z leve.

Ljubica. Konec pota!

Margerita. To je bila lepa vožnja!

Ljubica. Ah, malo vroče. Kaj zato? Sedaj je itak končano.

Margerita. Končano!

Ljubica. Parnika menda še ni.

Margerita. Menda ne.

Ljubica. Škoda, da se Marica ne vozi s kolesom.

Margerita. Škoda.

Ljubica. Gostobesedna danes nisi.

Margerita. Ljubica, čemu je ta izlet? Kaj nameravaš?

Ljubica. Kaj naj bi nameravala? Ali se ne peljemo skoro vsako nedeljo kam?

Margerita. Ne pretvarjaj se, Ljubica! To ti ne pristoji.

Ljubica. Prav imam. Bodiva odkritosrčni!

Margerita. Odkritosrčni.

Ljubica. Da, kolikor je mogoče med nasprotnicama.

Margerita. Ta izlet je torej bojni maneuver?

Ljubica. Morda še več.

Margerita. Bitka?

Ljubica. Odločilna bitka!

Margerita. A!

Ljubica. Mama, tebe je strah.

Margerita. Strah? Haha! Kaj misliš?!

Ljubica. Strah te je; bojiš se za zmago, jaz pa sem sigurna.

Margerita. Čemu vse te skrivnosti? Čemu ta izlet?

Ljubica. Potrebno je. Ali, mama, še se lahko vse poravnava, ako le hočeš.

Margerita. Nočem.

Ljubica. A če bodeš morala?

Margerita. Jaz?

Ljubica. Ti!

Margerita. Slabo me poznaš. A mislila sem, da me vsaj ti bolje razumeš. Ne, Ljubica, jaz nikdar ne moram, temuč vedno hočem.

Ljubica. Vedno hočeš? Oj, motiš se, motiš!

Margerita. Vem, vem, kaj misliš. Domišljam si, da hočem, a vendar moram, si hotela reči. Morda imaš prav. Ali to mi je vse eno. V sebi sem prepričana, da hočem; to mi zadostuje.

Ljubica. A zakaj hočeš vedno tisto, kar ne more uspeti? O, mama, premisli stvar! Daj Marici svobodo, ki jo zahtevaš zase. Samo za Marico se bojujem.

Margerita. Za Marico? Kakšno svobodo naj ji dam? Ali more biti svobodna? Saj nima volje, da bi si priborila svobodo. In kako naj bi jo porabila, ako bi jo imela?

Ljubica. Njena volja se zopet dvigne — morda še danes.

Margerita. A kako hočeš to doseči?

Ljubica. Obuditi ji hočem srce.

Margerita. Ako nimaš drugih sredstev, tedaj se ne raduj prezgodaj zmage!

Ljubica. O, drugih sredstev imam tudi, ali nočem jih porabiti. Mama, Marico hočem rešiti, to mi je edini namen. Ako bi hotela uničiti tebe —

Margerita. Uničiti mene —

Ljubica. Ako bi hotela to, bi se poslužila drugih sredstev.

Margerita. Mnogo si domišljaš, dekle.

Ljubica. Ne. Vem, kaj govorim, in vem, kaj delam.

Margerita. Tedaj veš mnogo.

Ljubica. Mnogo, res. Vem sedaj n. pr., zakaj siliš Marico, naj bi vzela Gospodarja.

Margerita. Ljubica!

Ljubica. Ako bi hotela dokaza, našla bi ga v strahu, ki te prešinja. Ali brez tega dokaza vem dovolj.

Margerita. Kaj moreš vedeti?

Ljubica. Rekla sem ti, da hočem samo Marico rešiti, a nikogar uničiti. Povrni Marici svobodo! Morda je velik greh, da se... da se zabavaš z Gospodarjem —

Margerita. Ljubica!! . . .

Ljubica. — morda je to velik greh, ali molčati hočem, ker nočem žaliti ubogega očeta — pa ker sem prepričana, da ne potrebujem tega sredstva. Ali vrni samo Marici svobodo!

Margerita (molči nekaj časa. Potem). Ne, tisočkrat ne! Zmagaj, ako moreš, ali vdam se ne. Povej vsemu svetu, kar veš, uniči me, ako si dosti močna, ali bahala se ne bodeš, da sem se ponižala pred teboj. Razglasil mojo sramoto, glasno kolikor moreš, jaz pa bodem še glasneje povedala, da je moralno biti tako.

Ljubica. Ne vprašam, zakaj je tako, in ne sodim. Morda je moralno biti tako — kar se tebe tiče. Srce me boli, ker sem videla in ker vem... Ali veruj mi, da ne peberem nobenega kamena in z nobeno misliojo te ne obsojam. Pojdi svojo pot — toda Marico osvobodi! Ustvari si srečo, kakršno si želiš! — ali nad Maričino srečo nimaš pravice! Osvobodi jo, prosim te, rotim te...

Margerita. Dosti! Vse besede so zaman. Nasprotnica moja, ali ne razumeš, da se ne morem vdati?... Domišljam si, da hočem, a vendar ne morem — tako nekako si rekla prej. Da, da! Hoteti moram in ker tako hočem, moram izvajati, pa če bi sama sebe uničila. Ne hrani me s pametnimi razlogi! Zakaj držim Marico? To nima zmisla, meniš? A kaj mi je mar! Tako hočem, a ti hočeš drugače. Suči orožje, suči ga! Tudi ta boj je slast, a pigin v taki borbi mora biti ravno tako sladak kakor zmaga.... (Odide proti terasi. Ljubica gleda za njo. Potem se obrne in odide proti hotelu. Ko pride do vrat, stopi pestunja na prag. Obe stojita in se gledata.)

Pestunja. Ali ste vi Mrkulnova gospodična?

Ljubica. Da. Vi ste z Reke?

Pestunja. O, da. Bala sem se že, da vas ne najdem.

Ljubica. Kaj niste vedeli, da pridem sem?

Pestunja. Vedela sem. A med tolikimi ljudmi bi se bili lahko zgrešili.

Ljubica. Jaz bi vas bila gotovo našla. Kdaj pa ste prišli?

Pestunja. Gospa je včeraj dobila vašo brzjavko, pa sem se morala že sinoči odpeljati. Popoldne sem že prišla sem.

Ljubica. Pa otrok?

Pestunja. Notri je. Gospe se je zelo čudno zdelo, ko je dobila brzjavko. Pa ker je bilo vse tako natančno in določno, je rekla: Pojdi, Ančka, pojdi, pa pazi dobro na otroka. Dejala mi je, naj govorim najprvo z vami in naj storim, kar mi vi ukažete.

Ljubica. Dobro. Pojdiva najprvo pogledat otroka! (Odide s pestunjo v hotel.)

Slavec (z Grabarjem na terasi). Saj imam oči v glavi!

Grabar. E, pa si vendar že včeraj videl mojo Diano, a takrat nisi opazil ničesar.

Slavec. Takrat! Amice, ali še nikdar nisi gledal hiš, drevja in drugih reči, kadar je padal sneg, ali pa kadar je bila meglja? Pa se ti ni zdela vsaka stvar drugačna kakor v solnčnem blišču?

Grabar. Seveda.

Slavec. Torej ne zahtevaj, da bi bil včeraj videl, kar vidim danes.

Grabar. Pa kako ti ugaja?

Slavec. Slika ali model?

Grabar. Porednež!

Slavec. Torej Ljubica. — Iztegni roko, bratec, pa primi, pa drži!

Grabar. Čudno. Včeraj si drugače govoril o ženskah.

Slavec. Zopet včeraj! Kar praviš »včeraj«, je bilo pred stoljetji. Takrat je bila tema, kjer je danes svetlo, morje, kjer je danes suha zemlja, a kar je bilo takrat neumno, je danes pametno. Twoja ljubezen je pravzaprav tudi taka — no — taka, da ni pametna. Kajti pametna je samo moja ljubezen.

Grabar. A, samo twoja?

Slavec. O Jovel! Kaj me ne razumeš? Samo moja — pravim jaz. Samo moja — reci tudi ti tako.

Grabar. Izvrstno!

Slavec. Nič — izvrstno. Modro je, ali vsaj resnično. Tu stoji vsakdo na stališču: Quod licet Jovi, non licet bovi. Zaljubljeni ljudje vzdihujejo, gledajo luno, tope se v sentimentalnosti — brrr — kako je to smešno! Prijatelj moj, kadar se sam zagledaš v luno, pa poješ elegije, pritiskaš roko na srce in brenkaš o polnoči na kitaro, tedaj je vse to božansko, krasno, vzvišeno . . . A! Človeško je, nič drugega. In ker smo ljudje, bi bili tepci, ako bi hoteli drugače ravnati. — Primi, ti pravim, pa drži!

Grabar. Dekle ima zadnje dni toliko muh . . .

Slavec. Pojdi na Olimp, pa ako niso grške boginje dobine sivih las in ne nosijo umetnih zob, tedaj si izberi tam nevesto. A ne boš je dobil!

Grabar. Kako misliš?

Slavec. Tvoji starši so grešili, ker so ti pomagali na svet. Moral bi biti rojen bog, da bi smel iskati žene brez napak.

Grabar. Hotel sem samo reči, da se zadnji čas tako vede, da kar nič ne vem, ali smem kaj upati. Včeraj mi je rekla, da bode vse dobro, ako se ji posreči kombinacija s teboj.

Slavec. Je rekla? Tedaj kupi zaročna prstana. Prvič se ji kombinacija gotovo posreči, drugič pa si strašno kratkoviden, ako ne veš, da ti je dekle takrat največ obljudbilo, ko ti je največ odreklo.

Grabar. Da bi le bilo res! (Sliši se ravno piščal prihajajočega parobroda. Ljudje na terasi vstajajo in počasi odhajajo k morju.)

Slavec. Parobrod prihaja.

Grabar. Pojdiva še midva tja!

Slavec. To ti saj menda prepodi muhe, katerih ne manjka niti v tvoji glavi.

(Vstaneta in odideta dol. Na cesti srečata Ljubico, ki hiti iz hotela k pristanišču.)

Ljubica. Zdravo, gospod Slavec! Dobro, da ste tukaj. O, vedela sem, da pridete.

Slavec. Saj sem vam oblijubil.

Ljubica. Da, da.

Slavec. Ali je — dete — tukaj?

Ljubica. Je.

Slavec. Oh, kje pa je? Kaj ne morem?

Ljubica. Ne sedaj, gospod Slavec. Potrpite še malo! Še kratek čas mi prepustite nit . . . Pa ne pojrite čakat parobroda! Ostanite rajši tukaj, dokler vas ne pokličem.

Slavec. Kakor želite.

Ljubica. Jaz moram k morju. Na svodenje!

Slavec. Na svodenje, gospodična!

Grabar. Gospodična Ljubica!

Ljubica. Česa želite?

Grabar. Niti pogledali me niste. Samo eno besedo!

Ljubica. Nimam časa. Na svodenje, gospod Slavec! (Pohiti na pomol. — Parnik je prišel, ljudje izstopajo, pozdravljajo se in odhajajo po obrežju.)

Grabar. Vidiš, tako se mi godi. Za Boga, kaj je to ljubezen? Kaj bi mogla biti taka napram meni, ako bi me le količkaj ljubila?

Slavec. Prijatelj, ako ti ni treba preiskovati globokejših skrivnosti ženskega srca, tedaj imaš pač lahko delo in majhno skrb. (Odideta spredaj na desno in izgineta za restavracijo. S pomola prihajajo ljudje posamezni in v skupinah! Med njimi Margerita, Ivan, Marica, Ljubica, Julka, Edvard, Franjo.)

Ivan (idoč z Marico in Julko). To se človeku prileže, tak lep dan, pa taka lepa vožnja!

Julka. Res, to kar preporodi človeka. Danes se mi zdi ves svet drugačen kakor po navadi.

Ivan. Kaj si pa ti tako žalostna, Marica?

Marica. Ne vem, nekako tužno mi je. Nič ne morem prav misliti. A to menda preide.

Ivan. Le vesela bodi! Saj se mora tukaj človeku razvedriti duh. (Pod teraso se vsi ustavijo.) Otroci, danes moramo biti vsi veseli! Franjo, poišči nam prostorčka tu gori, da imamo zbirališče! A vsakdo

ima popolno svobodo. Kdor hoče, naj se gre šetat, kopat, ali kar se mu poljubi. Jaz ostanem pri mizi, pozneje se morda tudi malo izprehodim. (Franjo odide in pripravi v lopi prostor za družbo.)

Julk a. Kozarec vina že popijem, potem pa pogledam okolico.

Ivan. Vsakdo, kakor ga je volja.

Ljubica. Kadar se okrečaš, Marica, greva midve skupaj. Bodeš videla, kako krasno je tukaj!

Edvard. Kaj pa, ko bi naredili svoje načrte tu gori, kjer se lahko bolj prijetno pogovorimo nego takorekoč na cesti?

Ivan. Dober svet. Franjo nam je menda že našel prostora.

Edvard. Gotovo. To zna mojstrsko. (Gredo na teraso. Franjo jim pride naproti in jih odpelje k pripravljeni mizi, kjer posedejo. Med tem pošepeče).

Margerita (Edvardu). Nujno moram govoriti s teboj. Glej, da najdeš priložnost.

Edvard (potihoma). Hočem. (Margerita se oddali od njega. Dva natakarja stojita, prvi poleg Ivana, drugi malo dalje od mize. Ivan vprašuje, kaj kdo želi, in naročuje. Natakarja odideta, pogovarja se. Kmalu začneta prinašati vina, kisle vode, mrzle jedi.)

Ivan. Naša Ljubica res ve, kaj dela.

Ljubica. Ali res misliš, papa?

Ivan. Kajpada. To je bil izvrsten načrt, da si nas izvabila sem.

Ljubica. Ali misliš, da znam tudi drugače kaj prav storiti?

Ivan. Oho! Kaj si postala častihlepna?

Ljubica. Da, pa tudi ne.

Franjo (ironično). Ljubica je filozofska svoje glave.

Ivan. Svojeglavka, misliš?

Franjo. Da, nekako filozofska.

Margerita. Ne, praktična.

Ivan. Vi imate vsi vkup skrivne misli. Kar govorite, pomeni nekaj. Pa zakaj ne poveste vsega tako, kakor mislite?

Franjo. A, papa, ne išči pri nas globokih misli! Svet je sedaj tak, da leži skoro vse na površju. Življenje se hladi in končno izgine vsa toplota.

Ivan. Ne pripoveduj mi tega! Življenje je tudi danes boj. Morda so cilji drugačni, sredstva morda tudi, ali da bi vladal na svetu grobni mir, tega ne verujem.

Margerita. Boj je, da. In boljše je, v najhujšem boju dobiti smrtne rane pa poginiti, kljubujoč še pod zadnjim udarcem sovra-

žnikovega kija, nego pa vzeti sam sebi moč in tedaj ne živeti in ne umreti.

Ljubica. Ali vedeti je treba, čemu se porabi moč. Hoteti — to je lepo; ali hoteti dobro, to je najlepše.

Margerita. Kaj je dobro, kaj slabo? Kdo naj odloči? Kdo ve, kaj je za mene dobro, kaj je po mojih nazorih, po mojem prečjanju dobro? Kdo more meni mene nadomestiti?

Ljubica. Bojujemo se torej za to, kar mislimo, da je dobro, in v kar verujemo. (Marica vstane.) Ali greš na izprehod, Marica?

Marica. Ne morem več sedeti. Kar duši me vse. Ako se izprehodim, mi morda odleže.

Ljubica. Pojdi z menoj. (Odideta skupaj po nasadih proti hotelu.)

Julka. Jaz grem tudi. (Pohiti za njima.)

Edvard. Milostiva, morda želite še vi pogledati okolico? Ako mi dovolite, vas spremim.

Margerita. Prosim. (Odide počasi z Edvardom. Dekleta so se že oddalila.)

Franjo. Meni se pa ne ljubi. Rajši ti pomagam piti.

Julka (je dohitela Marico in Ljubicu, ki sta krenili na cesto). Ve dve se hočeta gotovo pogovarjati. A veste, kaj je meni prišlo na misel? Gori na hrib pojdem. Tam je gotovo krasen razgled.

Marica. Kako si danes živa!

Julka. Saj pravim, da sem vsa prerojena. Morje pa čisti zrak, pa nova okolica — oh! Jutri bi se prav lahko vrnila v pisarno pa opravljal tisto duhomorno delo, ako bi le vedela, da ga včasi lahko tako pretrgam kakor danes.

Marica. Pa tvoja poroka?

Julka. Oh, ne spominjaj me danes nanjol!

Ljubica. A jutri?

Julka. Jutri...? Ne mislimo na jutri! Pusti me, naj sem danes srečna. Tu gori grem sedaj. Na svodenje! (Odide na hrib. Marica in Ljubica gresta po cesti dalje na levo.)

Edvard (z Margerito v nasadih). Na službo sem ti, draga.

Margerita. Kaj mi poveš?

Edvard. Kar me hočeš vprašati.

Margerita. Vprašati...? Mislila sem, da ni treba tega. Včeraj si mi dejal, da mi danes odgovoriš.

Edvard. Ah, za Boga, kaj še vedno misliš na tisto absurdnost?

Margerita. Absurdnost?

Edvard. Oprosti! Tako mi lezejo nepremišljene besede iz ust.

Margerita. Le govorí nepremišljeno! To mi je ljubo. Nepremišljene besede so največ vredne.

Edvard. Marga, menda ne misliš resno na tisti projekt?

Margerita. Kdaj si pa opazil, da se šalim?

Edvard. Ne, ne; tega ne mislim, ali tisti projekt ne more biti nič drugega kakor hipni produkt razgrete fantazije, razdraženih živcev.

Margerita. In potem?

Edvard. Menil sem, da misliš danes bolj hladno.

Margerita. Bolj hladno. Dobro . . . Potem?

Edvard. Skratka, da si se prepričala, da to ni mogoče.

Margerita. Ni mogoče? . . Dobro. Ne govoriva več o tem!

Edvard. Ah, ne, ne! Pogovoriva se do kraja! Razumeti me moraš.

Margerita. Saj te razumem. Vem, kaj mi je soditi in kaj storiti.

Edvard. Ali — to je. — Spravljaš me v zadrego.

Margerita. Nič drugega kakor v zadrego, dragi?

Edvard. Dovoli, da ti vsaj razložim . . .

Margerita. Kaj bi mi razlagal? Da si strahopeten?

Edvard. Prosim te, Marga!

Margerita. Da, da, mene ne moreš pozvati na dvoboj, torej bi te ne smela žaliti.

Edvard. Poslušaj me vendar! Čemu pa je treba tega? Kaj ne more vse ostati, kakor je bilo? Gotovo nisi pomislila, da je nemogoče, kar zahtevaš. Kako bi živila v tujini? Saj oba vkljup nimava ničesar. In moja karijera je tudi nekaj. — Morda te sedaj vznemirja misel, da poročim Marico. Pa saj veš, da ti ohranim vso ljubezen. Kolikokrat si sa ma rekla, da je zakon prazna formalnost. Končno bi ti tudi to rad žrtvoval; saj bi najrajši živel le za tebe. A razmere poznaš; veš, zakaj se moram poročiti.

Margerita. Poročiti! A če bi to splavalo po vodi, prijatelj?

Edvard. Ti mi braniš? Ljubosumna si?

Margerita. Ne, ne! Vprašala sem le, kaj bi bilo, če bi se tako zgodilo.

Edvard. Torej strah. — Pa če bi bilo . . .

Margerita. Tedaj?

Edvard. Marga! Naj ti zadostuje moja ljubezen. Ne zahtevaj, kar je nemogoče!

Margerita. Dobro, Ničesar več ne zahtevam. Samo o ljubezni mi ne govorí več!

Edvard. Margerita!

Margerita. Reci, da sem podla žena, prešestnico me imenuj, žali me — ali besede »ljubezen« ne skruni! Ljubezen! Ti, ti — pa ljubezen! Niti slutiti ne znaš, kako ogromna je moč srca, ki premaga pomisleke in predsodke in razum in modrost v svojem krasnem egoizmu . . Ah! . . Ne govoriva več o tem! Pojdi svojo pot, prijatelj, ki ne razumeš niti enega utripa mojega srca! Pojdi — končano je!

Edvard. Čemu vendar ta eksaltacija? Zakaj naj bi ne ostalo med nama vse, kakor je bilo doslej!

Margerita. Kakor doslej? . . Svetoskrunstvo!

Edvard. Ah, nervozna si. Vrniva se v družbo! Kadar se pomiriš, se pogovoriva.

Margerita. Nikdar več. Danes sva govorila zadnje besede.

Edvard. Margerita . . !

Margerita. Konec!!.. Spremi me k mojemu soprogu! (Edvard, potrt, v veliki zadregi, ji ponudi roko. Margerita se naredi, kakor bi ne bila opazila. Molče se vrneta na teraso. — Iz hotela pride pestunja z otrokom. Izprehaja se po levi strani nasadov.)

Ivan. Kaj sta se že nahodila?

Margerita. Nahodila, nahodila.

Edvard. Milostiva se hitro utrudi. Če ni bolehna —

Margerita (kakor bi ga ne slišala. Ivanu). Kako se zabavaš? Ali ne pojdeš na izprehod?

Ivan. Hvala, hvala! Morda pozneje. Tukaj se počutim prav dobro.

Margerita. Ali naj ti natočim malo vina in kisle vode?

Ivan. Kako si prijazna!.. Pa mi daj malo! (Margerita mu jako ljubeznivo postreže.) A, če bi bila bolehna, ne bi mogla biti tako ljubezniva.

Margerita. Kdo pravi, da sem bolehna? Vsaka žilica v meni je zdrava.

Ivan. Izlet ti dobro de. Tako mila že dolgo nisi bila.

Margerita. Včasi so take ure, da hoče človek v trenotkih popraviti, kar je v letih zagrešil.

Ivan (smehljaje se). Kaj pa bi bila ti zagrešila?

Margerita. Pravzaprav ničesar. Kdo ve, kaj je greh? A saj pravim, da so včasi take ure. (Govori potihoma dalje.)

Marica (se vrne z Ljubicico po cesti z leve). Čakali nas bodo že.

Ljubica. O, ne mudi se še.

Marica. Pa sem tudi malo trudna.

Ljubica. Sediva na klop, saj jih je dostil!

Marica. Dobro.

Ljubica. Ali si kaj dobre volje? (Prideta do klopi in sedeta.)

Marica. Tako... Trudna sem, drugega pravzaprav nič ne vem.

Ljubica. To nič ne de. Dobro je vendar, včasi takole brez smotra ubiti nekaj časa pa pozabiti na vse. Ali ne?

Marica. Dobro je, samo če ne bi bilo tistega čudnega strahu. (Pestunja pride z otrokom mimo.)

Ljubica. Ah, glej, glej, kako lep otrok! (Pestunja se ustavi.) Ali je fantek ali je dekletce?

Pestunja, Fantek je, gospodična. Ali ni res lep?

Ljubica. Poglej ga, Marica! Tako lep otrok!

Marica. Oh! Mali otroci so navadno čedni.

Ljubica. Čedni! A ta je lep, poglej ga vendar!

(Pestunja stopi bliže in drži otroka tako, da ga Marica lahko čisto od blizu vidi.

Marica se zagleda vanj in ostrmi.)

Marica. Ljubica! — To dete...!

Ljubica. Kaj pa ti je?

Marica (vstane.) To dete...! Čigavo je to dete? — Odkod ste vi?... Za Boga, čigavo je to dete? (Izza restavracije se počasi približujeta Slavec in Grabar.)

Pestunja. Z Reke sem, gospodična.

Marica. Z Reke? In ta otrok... To lice... te oči... Bog, moj Bog! (Pade na klop in zajoka.)

Ljubica. Marica! Kaj ti je?

Marica. Ta otrok — to je vendar nemogoče...

Ljubica. Mogoče je, sestrica, mogoče.

Marica. Ti veš?

Ljubica. Da, Marica, vem...

Marica. Dajte, dajte! (Vzame otroka v naročje in ga gleda.) Da, da, moj, moj! (Vsa razburjena boža in poljubuje otroka.) Moj, moj otrok! (Slavec pristopi, Marica ga opazi). Vi... vi tukaj... ti...

Slavec. Najino dete, Marica!

Pestunja. Gospodična, prosim vas, dajte mi otroka. Vrniti se moram v hotel. Nocoj moram odpotovati.

Marica. Ne, ne, nel! Moje dete hočete vzeti? Nikdar več, nikdar več!

Slavec. Pa otrokov oče, Marica?

Marica. Oče...?... O, da, da, naj izvedo vsi, vsi! Ali deteta mi ne smejo več vzeti. Nikdar več...!

Ljubica. Tedaj moramo povedati očetu in materi.

Marica. Da, da, takoj. Pojdimo, pojdimos! (Hoče iti z otrokom.)

Ljubica. Čakaj, Marica! Pusti dete tukaj pa pojdi najprvo z gospodom Slavecem k očetu!

Marica. Pustiti dete?

Ljubica. Ne bodo ti ga vzeli, ne. Jaz jamčim.

Marica (pogleda Ljubico). Bodisi! (Pestunji.) Ali ostanite tukaj! Ne pojrite nikamor!

Pestunja (pogleda Ljubico, ki ji da znamenje). Počakam.

Marica. Pojdimo hitro! (Stopi par korakov, pa se še enkrat vrne in vzame otroka. Naposlед se premaga, izroči dete pestunji in pravi odločno.) Pojdimo! (Hiti proti terasi, Slavec za njo, potem Ljubica in Grabar.)

Grabar (med potom). Ljubica, ali pridem sedaj na vrsto?

Ljubica. Prosim vas, ali ne mislite, da imam sedaj važnejših opravkov?

Marica (prišedša vsa razburjena v lopo, pade pred očetom na koleno in ga prime za roko. Ivan jo začuden pogleda, Margerita vstane, se ozre, opazi Ljubico in sede zopet). Oče! Oče!

Ivan. Kaj pa ti je, dete?

Marica. Oče!

Ljubica. Papa, tu moram jaz govoriti. Saj vidiš, da Marica ne premore besede.

Ivan. Kaj pa se je zgodilo?

Margerita (napol zase). Zmagala je!

Ljubica. Včeraj sem te vprašala teoretično. Danes ponavljam svoje vprašanje povsem v resnici. Glej, tu — gospod Slavec prosi za Maričino roko.

Ivan (se ozre in opazi Slavca, ki stopi bliže. V čudu). Gospod Slavec?

Ljubica. O, da veš, kako zelo, zelo se imata rada!

Ivan. Ali — to je vse tako nenadno! — Kakor bi bil neumen, kar meša se mi v glavi.

Ljubica. Kaj pa je treba več, papa! Saj ti pravim, da se imata rada kakor dva goloba.

Ivan. Marica, ali je res? Vstani, vstani, Marica! Povej, ali je res?

Marica (vstane). Oče! Ti si dober, oče!

Ivan. I, seveda sem dober, ali povej, kako je to?

Marica. Ne vem, oče, sama ne vem. Ves čas je nečesa manjkalo v meni; bilo mi je, kakor bi ne bila popolnoma živa. A ta hip se je vse zbudilo.

Ivan. To je zagonetka. A če je res, naj bode, kakor je. Gospod Slavec — ali je tako?

Slavec. Gospod profesor . . . (domišlja se, kako bi povedal, kar misli) . . . A, Jupitra mi, vse besede me izdajajo. Skratka: tako je. Že predno sem jo odciganih v svet, je bilo tako in tako je ostalo, čeprav je bila čudna megla vmes. In to je gotovo. Marice ne more nihče tako ljubiti kakor muzikant Slavec.

(Margerita se počasi nekoliko korakov oddali in stoji sama ob strani. Edvard nemirno zasleduje ves prizor. Včasi skrivaj pogleda Margerito.)

Ivan. Otroci, v moji glavi se vse vrati. Ali vi, gospod Slavec, pravite, da je tako, Marica pravi, Ljubica pravi . . . Meni je vse ne-pričakovano — a če se imata res tako rada, tedaj . . . e, tedaj se vzemita!

Slavec (veselo). Ho, dokaževa vam lahko, kako se imava rada.

Ivan. Dokažeta? Kako pa?

Slavec (se spogleda z Ljubico). Nič, nič. To se mi je tako zaletelo.

Ivan. Le na dan, Ljubica! Saj vidim, kako se spogledujeta.

Ljubica. To ni nič posebnega, oče. To ti že še povemo.

Ivan. Poveste? Zakaj pa ne takoj?

Ljubica. Ni nič posebnega; pa je res še čas za to.

Marica (odločno). Ne; to povem jaz. Ako zaslužim kazen, naj jo sprejemem. Oče, tam doli stoji pestunja —

Ivan. Pestunja?

Marica. Da, oče — z najnim — otrokom . . .

Edvard (vstane). Ah!

Ivan. Z vajnim . . ! Pa tega nisem vedel! In kako je bilo mogoče, da si dovolila, da smo vsi verjeli v . . . zaroko z gospodom . . .

Margerita (mu pretrga besedo). To je bila moja volja.

Ivan. Tvoja volja, Margerita?

Margerita. Ne išči pojasnila, Ivan! Za to uganko ni pojasnila. Volja je stala proti volji. Moja je bila slabejša, Ljubičina je zmagala.

Ivan. To bi bilo nekaj, dasiravno je še dosti nejasno. Ali Marica, kako si ti dovolila in prenašala . . ?

Marica. Oče, tega sama ne razumem. Prišlo je tako; strah me je bilo vsega, vse mi je bilo nejasno . . . a sedaj je zopet hi-

poma prišlo, ko . . . ko sem pogledala . . . svojemu detetu v oči. Kakor kakšen čudež je prišlo. Hipoma sem vedela, da je bil moj strah vsa leta prazen, da je bilo vse nezmiselno. Bliskoma se mi je nekaj vrnilo, česar mi je ves čas manjkalo. Tisti hip sem spoznala, da ne more biti drugače . . .

Edvard. Pardon, gospoda! Tukaj sem očividno povsem nepotreben. Moja navzočnost bi utegnila motiti nenadno radost. Klanjam se.

Ivan. Gospod nadporočnik!

Edvard. Pardon! . . (Stopi k Margeriti. Potihoma.) Pripravljen sem — kamor hočeš.

Margerita (ga ostro pogleda. Potihoma). Sedaj? — Predrznež! (Glasno.) Srečno pot, gospod nadporočnik! (Edvard se globoko pokloni in odide, rožljaže s sabljo.)

Julka (pride). A, kakšen razgled! (Opazi situacijo.) Kaj pa — a, menda imate igro? — Kaj pa igrat?

Ivan. Krasna igra. Sila zanimiva.

Julka. Res? A, jaz pa sem bila na hribu. Kako je tam lepo! Razgled, gospoda —! Notri do Trsta se vidi. Pa daleč, daleč tja črez morje. A tam nad morjem je tako strmo — a — veličastno, krasno! Groza obhaja človeka, ako pogleda naravnost doli. Komur bi se zavrtelo v glavi pa bi padel preko skale, ta ne bi več ugledal belega dne.

Margerita. Komu bi se pa zavrtelo!

Julka. Prav lahko bi se zgodilo. Pa kako tam morje bobni!.. Ali . . . kaj vam to sedaj pripovedujem! Igrajte, igrajte!

Ivan. O, igra je menda že končana.

Grabar (potihoma Ljubici). Pa midva?

Ljubica. Ne bodite tako nepotrpežljivi! Vse po vrsti.

Ivan. Marica — rekla si, da je pestunja doli.

Marica. Da, oče . . . Ali — jo smem —

Ivan. Poklicati . . ? Seveda. — Kar je, je. Videl bi pa vendar rad svojega vnuka.

Marica. Takoj, takoj jo pokličem.

Ljubica. Grem s teboj. Saj veš, da pestunja samo mene sluša. (Odide z Marico; Margerita za njima)

Ivan. Kaj greš ti tudi, Margerita?

Margerita. Soporno je tukaj. (Odide.)

Julka. To je pa čudna igra.

Ivan. E, to je igra življenja.

Margerita (krene na cesto). Ljubica, zmagala si!

Ljubica (nežno). Zakaj si me silila?

Margerita. Zakaj . . ? Moralo je biti. Pa tudi jaz zmagam.

Ljubica. Zmagaš? . . Mar greš za —

Margerita (hitro). Kaj nisi videla, kako je odšel? . . Ne tako, ne. Moja volja zmaga. (Pristopi hitro k Marici.) Bodи srečna! (Ji stisne roko.) In ti Ljubica . . .

Ljubica. Mama!

Margerita. Ne sodi me krivično!

Ljubica. Rekla sem ti —

Margerita. Vem. Hrabro dekle si. Zbogom! (Obrne se proti cesti.)

Ljubica. Kam greš?

Margerita. Sedaj?

Ljubica. Da.

Margerita. Vroče mi je. Na tisti hrib grem poiskat malo sence.

Ljubica. Na hrib?

Margerita (odhajajoča). Da. Zbogom! (Stopa proti hribu in potem na vrh.)

Marica. Pojdiva hitro, hitro!

Ljubica. Saj naju pestunja čaka.

Marica. O, meni se tako mudi! Tega ne razumeš.

Ljubica. Razumem, razumem.

(Stopita hitro po potih nad nasadi k pestunji.)

Pestunja. Zaspal je.

Marica (gleda dete). Dajte ga meni.

Pestunja. Zbudil se bode.

Marica. Primem ga čisto na lahko.

Pestunja. Pa se bode vendor zbudil.

Ljubica. Pusti, Marica, saj ga bodeš sedaj vedno imela.

Marica. Vedno, vedno! — A koliko časa ga nisem imela! —

Moj otrok! . . In to dete mi je vrnilo življenje.

Ljubica. Pa ga vzemi v naročje! Naposled — naj se zbudi!

Marica (vzame dete nežno v naročje).

Ljubica. Oče čaka.

Marica. Vrnimo se k njemu!

Pestunja. Ali naj počakam?

Ljubica. Le pojrite z nami!

(Odidejo proti terasi.)

Franjo (v lopi). Človek bi izgubil vero v svojo filozofijo.

Ivan. Tvoja filozofija ni bila nikdar nič vredna.

Julka. Sedaj celo jaz verujem, da je bila slaba.

Franjo. A... Morda ste (ironično) celo izpremenili svoj načrt glede bogatega Lastrinija?

Julka. Tudi to. Gori na hribu sem ga izpremenila. V tej krasni naravi, kjer vse živi, cvete, raste... pa misliti na to, da bi se prodala, živa zakopala v grob...

Ivan. Prav imate.

(Marica z otrokom v naročju, za njo Ljubica in pestunja so dospele do terase. Marica gleda neprenehoma otroka. Slavec ji je prišel nasproti in jo spremišča.

Marica mu pokazuje otroka.

Na stopnicah terase se pestunja ozre in opazi Margerito, ki je prišla na vrh hriba. Trenotek stoji tam gori in gleda v morje. Isti hip, ko se pestunja ozre, razširi roke, kakor da bi hotela skočiti.)

Pestunja (prime prestrašena Ljubico za krilo). Bog nebeški!

Ljubica (se naglo ozre).

Pestunja (pokaže s prstom proti hribu). Tam — žena!

Ljubica (hoče zakričati; glas ji zaostane v grlu. Prestrašena, pridušeno). Margerita!

(Margerita skoči s pečine v morje. Ljubica se vsa pretrese; oči si zakrije z rokami in malo da ne pade na tla; pestunja jo ujame. Ko se nekoliko osvesti, gleda z izbuljenimi očmi na hrib. Mraz jo izpreletava. Le počasi se ji povrača moč.)

Marica in Slavec nista opazila ničesar. Hitela sta v lopo. Tam jima pride Ivan nasproti, pogleda otroka in ga nežno poboža.)

Ivan. Kako mu je pa ime?

Slavec. Seveda Ivan! Glejte, kakšen korenjak je!

Ljubica (prime pestunjo krepko za roko. Še pod vtiskom groznega prizora s tresočim glasom). Ne povejte nikomur tega!... To je tudi še moja naloga... in najtežja!

Marica. Oče! Kako sem srečna!

(Zagrinjalo pade.)

